

Republika Crna Gora
Vlada Republike Crne Gore
Ministarstvo unutrašnjih poslova

PROGRAM
BORBE PROTIV KORUPCIJE I
ORGANIZOVANOG KRIMINALA

SKRAĆENICE

- CARDS** - Pomoć zajednicama za regionalni razvoj i stabilnost
- CNB** - Centralni nacionalni biro
- EU** - Evropska Unija
- GMC** - Multidisciplinarna grupa za borbu protiv korupcije
- GRECO** - Grupa zemalja za borbu protiv korupcije
- JHA** - Nacionalni standardi u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova
- KZ** - Krivični zakonik
- MMF** - Međunarodni monetarni fond
- MUP** - Ministarstvo unutrašnjih poslova
- NVO** - Nevladine organizacije
- OCTOPUS** - Program tehničke saradnje Savjeta Evrope u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije
- OEBS/OSCE** - Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi
- OECD** - Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
- OUN** - Organizacija Ujedinjenih Nacija
- PACO** - Program za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala
- RCG** - Republika Crna Gora
- SAD** - Sjedinjene američke države
- SAP** - Proces stabilizacije i asocijacije
- S CG** - Srbija i Crna Gora
- SFRJ** - Socijalistička federativna Republika Jugoslavija
- SPAI** - Inicijativa Pakta stabilnosti za borbu protiv korupcije
- SPOC** - Inicijativa Pakta stabilnosti za borbu protiv organizovanog kriminala
- SRJ** - Savezna Republika Jugoslavija
- UN** - Ujedinjene nacije
- USAID** - Američka organizacija za međunarodni razvoj
- UNHCR** - Visoki komesarijat UN za izbjeglice
- ZKP** - Zakon o krivičnom postupku
- NAP** - Nacionalni akcioni plan

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Analiza postojećeg stanja.....	1
2.1 Korupcija.....	1
2.2 Organizovani kriminal i štetne posljedice.....	3
3. Politička obaveza djelovanja.....	4
4. Međunarodna obaveza djelovanja	4
4.1 Korupcija	4
4.2 Organizovani kriminal.....	5
5. Opšti ciljevi	7
5.1. Efikasno krivično gonjenje za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala.....	8
5.2. Prevencija	7
5.3. Javnost, civilno društvo i mediji	8
5.4. Efikasno upravljanje i kontrola upotrebe budžeta.....	9
6. Specifične mjere protiv korupcije i organizovanog kriminala	9
6.1 Efikasno krivično gonjenje	9
a) Pravna regulativa	9
b) Materijalni kapaciteti	11
c) Ljudski kapaciteti	11
d) Obuka	11

6.1.1. Specializovane institucije	12
6.1.2 Dobra saradnja između organa istrage i organa gonjenja te osnivanje zajedničkih timova agencija za sprovođenje zakona	13
6.1.3 Ovlašćenja	14
- Specijalne istražne radnje	14
- Zaštita svjedoka i svjedoka saradnika	16
6.1.4. Međunaroda policijska i pravna saradnja	17
6.1.5 Mjere za sprječavanje krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminala ...	18
- Opojne droge	18
- Trgovina ljudima i migracije	18
- Migracije	20
- Zaštita i nadzor državne granice	21
- Krijumčarenje	22
- Terorizam	23
- Pranje novca.....	24
6.2 Efikasno sprovođenje zakona i mjere vezane za posebne kontrolne institucije	25
6.3 Prevencija korupcije	27
6.3.1 Dobro upravljanje (good governance)	27
6.3.2 Pravosuđe.....	29
6.3.3 Tužilaštvo	31
6.3.4. Policija i drugi organi otkrivanja.....	33
6.3.5 Uprava za antikorupcijsku inicijativu	34
6.3.6 Javne finansije	34
6.3.7. Privatni sektor	36
6.4 Učešće javnosti, civilnog društva i medija.....	37
6.4.1 Edukacija javnosti	37
6.4.2 NVO sektor	38
6.4.3 Mediji	39

6.4.4 Uloga parlamenta 40

7. Monitoring i implementacija strategije 40

U V O D

Ovaj program je sačinjen u okviru programskih aktivnosti Vlade Republike Crne Gore i u saradnji sa NVO sektorom.

Cilj programa je da postane dio opšteg društvenog plana i široko prihvaćenog sistema mjera i aktivnosti za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala, kao izuzetno štetnih društvenih fenomena. Za borbu protiv korupcije od primarnog je značaja veličina ilegalne redistribucije resursa na štetu običnih građana, ali i činjenica da je pritisak korupcije ozbiljan faktor rizika koji ograničava inostrane investicije i podršku tranziciji, što utiče na demoralisanje nacionalnog potencijala za sprovođenje reformi.

Korupcija je štetna i postoji oduvijek. U modernoj državi korupcija je opasnost, jer šteti obavljanju društvenih poslova, snižava potreban nivo morala, blokira javnu upravu, a sudstvo čini neefikasnim. Dugogodišnja ekonomska i politička kriza, siromaštvo, kao preovladjujuće stanje stanovništva, čime su naročito pogođene zemlje u tranziciji, pa i Crna Gora, su značajni faktori rizika koji pogoduju korupciji.

Efektivno suprotstavljanje korupciji, jednom od najopasnijih nacionalnih i globalnih fenomena, zahtjeva usklađene napore i aktivnosti Vlade i građana, kao i svakog pojedinog sektora javnog života. Posebno je značajna uloga javnosti u suprotstavljanju ovom fenomenu i uspostavljanju demokratskih vrijednosti.

Dugoročni cilj ovog programa je da ograniči, koliko god je to moguće, korupciju i organizovani kriminal i njene posljedice koje su destruktivne po društvo uopšte.

Saradnja između međunarodnih organizacija, stranih vlada, i međunarodnih stručnjaka, od naročite je važnosti prilikom definisanja parametara antikorupcijske inicijative i njene integracije u multilateralne napore, s ciljem suzbijanja korupcije u zemljama u našem regionu.

2. Analiza postojećeg stanja

2.1. Korupcija i štetne posljedice korupcije

Korupcijom se smatra svaki oblik zloupotrebe vlasti radi lične ili kolektivne koristi, bilo da se radi o javnom ili privatnom sektoru. Javno mnjenje i politički način govora pod pojmom korupcije podrazumijevaju vrlo različite društvene pojave: organizovani i

privredni kriminal, neefikasnu vlast i posljedice takve vlasti. Ne postoji zakonsko određenje korupcije, ali se konvencionalno pod tim pojmom smatra: povreda ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti (čl. 269 KZ RCG), zloupotreba monopolističkog položaja (čl. 270 KZ RCG), prouzrokovanje stečaja (čl. 273 KZ RCG), prouzrokovanje lažnog stečaja (čl. 274 KZ RCG), zloupotreba ovlašćenja u privredi (čl. 276 KZ RCG), lažni bilans (čl. 278 KZ RCG), zloupotreba procjene (čl. 279 KZ RCG), odavanje poslovne tajne (čl. 280 KZ RCG), odavanje i korišćenje berzanske tajne (čl. 281 KZ RCG), zloupotreba službenog položaja (čl. 416 KZ RCG), protivzakonito posredovanje (čl. 422 KZ RCG), primanje mita (čl. 423 KZ RCG), davanje mita (čl. 424 KZ RCG), odavanje službene tajne (čl. 425 KZ RCG). Svako od navedenih krivičnih djela otkriva pojedini element fenomena korupcije, i premda se, o definiciji mogu voditi sporovi, nesporna je društvena i politička štetnost korupcije.

Ne postoje pouzdane procjene o raširenosti korupcije, niti koliko je ona prisutna u Crnoj Gori.

Prvi, ali i nepouzdana podatak, je statistika krivičnih djela sa elementima korupcije. Statistički podaci upućuju na zaključak, da je riječ o vrlo malom broju prijavljenih, optuženih i osuđenih lica za krivična djela sa elementima korupcije. U periodu od 1998. do 2003. godine, podneseno je ukupno 1099 krivičnih prijavi za krivično djelo - zloupotreba službenog položaja, član 216 ranije važećeg Krivičnog zakona (obuhvaćeno 1065 lica), kao i krivična djela - davanje i primanje mita - 220 i 221 ranije važećeg Krivičnog zakona Republike Crne Gore ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 42/93, 14/94, 27/94 i 18/03), kojima je obuhvaćeno 34 lica.

Istraživanja javnog mnjenja u Crnoj Gori, bez izuzetka, pokazuju da građani, korupciju i organizovani kriminal, smatraju vrlo izraženom. Naime, prema rezultatima ankete koju je sproveda agencija "Damar" u martu 2004. godine, nastavlja se trend iz prethodnog istraživanja u 2003. godini u kojem građani prepoznaju korupciju i kriminal - 76,4 %, siromaštvo - 50,9 % i nezaposlenost - 49,9 %, kao tri najveća društvena problema u Crnoj Gori.

MODALITETI	2002 %	Rang	2003 %	Rang	2004 %	Rang	Promjena %	Promjena ranga
1. Politička nestabilnost	46,5	2	20,1	6	22,7	5	2,6	+
2. Etnički problemi	4,3	8	3,4	7	4,7	7	1,3	0
3. Korupcija i kriminal	36,9	4	57,2	1	76,4	1	19,2	+
4. Niska primanja	41,6	3	46,3	4	38,6	4	-7,7	0
5. Nezaposlenost	48,3	1	49,9	2	46,4	3	-3,5	-
6. Zagađenje životne sredine	2,7	9	3,4	7	3,8	8	0,4	-
7. Visoke cijene	18,6	7	25,9	5	18,5	6	-7,4	-
8. Obrazovanje	2,7	9	3,0	9	2,3	9	-0,7	0
9. Siromaštvo	30,6	6	49,6	3	50,9	2	1,3	+
10. Ostalo	0,9	10	1,8	10	2,6	10	0,8	0

11.Nemam određeno mišljenje	0,4		0,6		1		0,4	
-----------------------------	-----	--	-----	--	---	--	-----	--

Međunarodna istraživanja pokazuju, prema indeksu CAPI Transparency International za 2003. godinu, da se Srbija i Crna Gora nalaze na 106. mjestu liste od 120 zemalja. Međutim, prema najnovijem istraživanju Transparency Internationala, koje je sprovedeno u 146 država, Srbija i Crna Gora se nalazi na 97 mjestu sa indeksom 2,7 koji ukazuje na visok nivo korupcije. Ipak, nivo korupcije u 2004. godini je smanjen u odnosu na prethodnu. Istraživanja Svjetske banke pokazuju da Crna Gora prema anketama spada u srednju grupu zemalja u tranziciji. Podaci upućuju na relativno nizak ukupni indeks naročito administrativne (niske) korupcije, ali visok stepen korupcije na nivou političke odgovornosti i pravosuđa. Istraživanje, takođe upozorava na slabu društvenu odgovornost, što je samo po sebi uslov korupcije, ali i na postojanje jakih društvenih grupa koje su spremne kočiti društvene reforme.

2.2. Organizovani kriminal i štetne posljedice

Organizovani kriminal se, zbog njegove kompleksnosti i ogromne društvene opasnosti ne može precizno definisati. Organizovani kriminal, se definiše kao rezultat djelovanja više od dva lica, čiji je cilj vršenje teških krivičnih djela radi sticanja dobiti ili moći. Za postojanje krivičnog djela organizovanog kriminala moraju biti ispunjena još, najmanje tri, od sljedećih uslova:

- da je svaki član kriminalne organizacije imao unaprijed određeni zadatak ili ulogu;
- da je djelatnost kriminalne organizacije planirana na duže vrijeme ili neograničeno;
- da se djelatnost kriminalne organizacije zasniva na primjeni određenih pravila interne kontrole i discipline članova;
- da se djelatnost organizacije planira i vrši u međunarodnim razmjerama;
- da se u vršenju djelatnosti primjenjuje nasilje ili zastrašivanje ili da postoji spremnost za njihovu primjenu;
- da se u vršenju djelatnosti koriste političke, privredne ili poslovne strukture;
- da se koristi pranje novca ili nezakonito stečena dobit;
- da postoji uticaj organizacije ili njenog dijela na zakonodavnu vlast, medije, izvršnu ili sudsku vlast ili na druge društvene ili ekonomske činioce.

Postojanje organizovanog kriminala u Crnoj Gori, može se za sada izraziti, samo kroz statistiku krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminala. Tako je u 2002. godini podneseno ukupno 6950 krivičnih prijava protiv 5542 lica. U oblasti suzbijanja opojnih droga registrovano je 305 krivičnih djela (223 neovlašćene proizvodnje i stavljanje u promet opojnih droga - čl. 245 ranije važećeg KZ SRJ i 82 omogućivanja uživanja opojnih droga - član 246 ranije važećeg KZ SRJ.) Oduzeto je 1.741.487,05 gr. opojnih droga. U istom periodu, podneseno je 17 krivičnih prijava protiv 27 lica za krivična djela - trgovina ljudima iz člana 201 ranije važećeg KZ RCG.

U 2003. godini, otkriveno je 295 krivičnih djela u vezi sa opojnim drogama i to: 207 krivičnih djela neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga i 88 krivičnih djela - omogućavanja uživanja opojnih droga. Nadležnim tužiocima podnesene su prijave protiv 276 lica.

Od ovih lica oduzeto je 875.335,60 g. opojnih droga, od čega najviše marihuane (862.500,49 g.) i heroina (12.210,11 g.). U 2003. godini, bilježi se porast upotrebe i prisutnosti heroina, što potvrđuje i zaplijenjena količina (preko 12 kilograma).

U 2003. godini, podnesene su četiri krivične prijave za krivično djelo - trgovina ljudima.

Crna Gora, kao i sve zemlje u regionu, je na putu uspostavljanja zakonitosti, i borbe protiv kriminogenih aktivnosti i osnovnih uzroka kriminala, suočena sa mnogim izazovima.

3. Politička obaveza djelovanja

Uspjeh borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala zavisi od većeg broja činilaca, od kojih je najvažnija politička volja i odlučnost. U Crnoj Gori, ne samo prema mišljenju građana, već kao i opšta obaveza glavnih političkih partija, pokreta i NVO, postoje pretpostavke za postizanje opšteg konsenzusa o potrebi suzbijanja korupcije i organizovanog kriminala.

Politička obaveza djelovanja nije samo obična deklaracija namjere, već jasna obaveza nosilaca političke vlasti iz koje proizilazi i odgovornost prema građanima.

Strategija zasnovana na principima demokratije, odgovornosti i reforme upravljačkih struktura na način da budu osjetljivije za zahtjeve građana su od ključne važnosti da se procjena i sagledavanje stanja u svakoj lokalnoj sredini, učini polaznom tačkom za akciju. Tako će se identifikovati, ne samo uslovi, podstreci i mehanizmi korupcijskog ponašanja, već i angažovati potencijalni saveznici u borbi protiv korupcije. **Prioritet su:**

- izgradnja horizontalnih i vertikalnih mreža i saveza u cilju zajedničke akcije političkih stranaka i lidera, agencija, javnog i civilnog društva i drugih nedržavnih aktera;
- inteziviranje, već započete, realizacije generalnih reformi pravnog i finansijskog sistema;
- implementacija međunarodnih instrumenata i standarda iz oblasti borbe protiv korupcije.

4. Međunarodna obaveza djelovanja

Program borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala polazi od poštovanja relevantnih međunarodnih standarda u organizovanoj društvenoj borbi protiv ovih

pojava, koji su sadržani u sljedećim dokumentima.

4.1. Korupcija

- Rezolucija Generalne Skupštine UN 3514 (1975).
- Konvencija UN-a o transnacionalnom organizovanom kriminalu koja je usvojena u Palermu u decembru 2000. godine, sa dopunskim protokolima: Protokol UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom i Protokol za prevenciju, suzbijanje i trgovinu ljudskim bićima, naročito ženama i djecom.
- Rezolucija (97) 24 Savjeta Evrope koja sadrži 20 vodećih načela za borbu protiv korupcije.
- Krivično-pravna konvencija o korupciji ("Službeni list SRJ", br. 2/2002) koja utvrđuje aktivnu i pasivnu korupciju, krivično sankcioniše podmićivanje stranih službenika pri dobijanju poslova, korupciju u međunarodnim organizacijama, predviđa osnivanje specijalizovanih organa za borbu protiv korupcije, inkriminiše koruptivna krivična djela sa elementom inostranosti i proširuje prediktno krivično djelo pranja novca. Ratifikacijom ove konvencije preuzeta je obaveza zaštite interesa lica kojima je nanesena šteta aktom korupcije od strane državnih službenika i određene pretpostavke za odštetu. Time je učinjen značajan korak naprijed u prilagođavanju crnogorskog pravnog sistema evropskim standardima i standardima međunarodne zajednice.
- Konvencija OECD-a o sprječavanju potkupljivanja stranih javnih službenika koji učestvuju u međunarodnim poslovnim transakcijama. Konvencija predviđa niz obaveza prema zemljama pristupnicama: obavezu inkriminacije podmićivanja stranih službenika, obavezu pravne pomoći i drugo (stupila na snagu 15. februara 1999. godine). Ratifikacija OECD-ove Konvencije povećala bi kredibilitet Republike Crne Gore kao zemlje, olakšala strana ulaganja i međunarodnu trgovinu. Takva orijentacija pretpostavka je uključivanja u evropske integracije.
- Konvencija o pranju, traženju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom (2002). Konvencija UN protiv korupcije je potpisana decembra 2003. godine i očekuje se njena ratifikacija.
- Sporazum o osnivanju Grupe država za borbu protiv korupcije (GRECO) koji je donio Odbor ministara Savjeta Evrope (5. maj 1998. godine) i koji je odobrila Multi disciplinarna grupa za borbu protiv korupcije (GMC).
- Analiza i Program za podsticanje borbe protiv korupcije u zemljama članicama koje je sproveo Savjet Evrope (OTSTOPUS I i II).
- Ankonska deklaracija (usvojena 2000.godine) i Antikorupcijska inicijativa Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu (SPAI) koje podstiču saradnju policijskih i pravosudnih organa u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala.
- U oblasti međunarodno pravne pomoći u krivično-pravnoj materiji, značajno je da su ratifikovane **Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima (2001)** i **Konvencija o**

transferu osuđenih lica sa dodatnim protokolom (2001).

4.2. Organizovani kriminal

- Evropska konvencija o borbi protiv terorizma, od 27.01.1997. godine;
- Jedinstvena konvencija o opojnim drogama, od 01.08.1961. godine, izmijenjena Protokolom, od 25.03.1972. godine;
- Konvencija o psihotropnim supstancijama, od 21.02.1971. godine;
- Konvencija Organizacije UN o borbi protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, od 20.12.1988. godine;
- Konvencija o pranju, praćenju, oduzimanju i konfiskaciji prihoda od krivičnih djela od, 08.11.1990. godine;
- Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma od, 09.12.1999. godine;
- Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda od, 04.12.1950. godine i Protokola uz nju.
- Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda.
- Izjava o namjeri zakonskog određivanja statusa žrtava trgovine ljudima, sačinjene u Tirani 11.12.2002. godine u okviru Pakta o stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, gdje između ostalog stoji sledeće:
- Anti-trafiking Deklaracija Jugo-istočne Evrope, potpisana u Palermu 13. decembra 2000. godine;
- Protokol UN-a za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno žena i djece, kao dodatak Konvenciji UN-a za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (15.11.2000.), koji obavezuje zemlje učesnice da "razmotre uvođenje zakonskih ili drugih pogodnih mjera", koje bi obezbijedile trafikovanim licima "da ostanu na njihovoj teritoriji, privremeno ili stalno, u pogodnim slučajevima";
- Preporuke Savjeta Evrope R (2000.) 11 za Akciju protiv trgovine ljudima za svrhu seksualnog iskorišćavanja (19.05.2000.), koja poziva zemlje članice da dodijele žrtvama "privremeni boravišni status u zemlji u kojoj se nalaze... kako bi im omogućili da budu svjedoci u sudskim procesima protiv okrivljenih", i kako bi se žrtvama, za to vrijeme, obezbijedila socijalna i medicinska pomoć;
- Odluka br. 1 Savjeta ministara OEBS-a o povećanju napora OEBS-u u borbi protiv trgovine ljudima (28.11.2000.) da se "razmotri uvođenje zakonskih i drugih mjera, kao što su skloništa, koje bi dozvolile žrtvama da ostanu na njihovim teritorijama, privremeno ili stalno, u pogodnim slučajevima";
- Haška ministarska deklaracija o evropskim smjernicama za efikasne mjere za sprječavanje i borbu protiv trgovine ženama za svrhu seksualne eksploatacije (26.04.1997. godine), koja preporučuje utvrđivanje privilegovanog boravišnog statusa za žrtve trafikinga tokom krivičnog procesa.

Radi sprovođenja međunarodnih obaveza **prioriteti su:**

- harmonizacija zakonodavstva u skladu sa JHA standardima;
- razvoj operativnih mehanizama na osnovu standarda EU (SAP);

- saradnja između država u cilju organizovanja zajedničkih operacija protiv organizovanog kriminala i razmjena informacija;
- aktivno učešće u svim aktivnostima u okviru antikorupcijske inicijative Pakta stabilnosti (SPAI);
- realizacija obaveza koje proizilaze iz članstva Savjeta Evrope (PACO i GRECO);
- intenziviranje saradnje između nadležnih organa radi procjene trenutnog stanja u vezi sa zakonodavnim i institucionalnim kapacitetima Crne Gore u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala;
- obezbjeđivanje tehničke i finansijske podrške.

5. Opšti ciljevi

5.1. Efikasno krivično gonjenje za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala

Efikasno sprovođenje zakona je sastavni dio procesa demokratizacije i zaštite prava i slobode građana.

Suzbijanje i otkrivanje korupcije i organizovanog kriminala ne postiže se samo otkrivanjem, presuđivanjem i kažnjavanjem izvršilaca ovih krivičnih djela, iako je to jedan od ključnih elemenata ne samo suzbijanja organizovanog kriminala, već i stabilizacije pravnog sistema uopšte. Prije svega, treba, preduzeti mjere za uvođenje evropskih standarda za borbu protiv organizovanog kriminala, na način što će se:

- osnovati institucije i donijeti zakoni, shodno evropskim standardima kako bi se rad policije potpomogao adekvatnim pravosudnim sistemom;
- primjeniti antikorupcijsku strategiju (saradnja sa javnošću i sprovođenje antikorupcijskih zakona);
- ojačati kapacitete za finansijske istrage, kontrolu "pranja novca" i zaplijenu i konfiskaciju prihoda stečenih kriminalom;
- obezbijediti da organi državne uprave posjeduju praktična i tehnička sredstva za borbu protiv pojedinih kriminalaca i organizovanih kriminalnih grupa;
- obezbijediti da se ove mjere dodatno ojačaju boljom saradnjom, razmjenom informacija i koordinacijom unutar svake zemlje;
- obezbijediti podršku javnosti u borbi protiv kriminala na način što će se stimulisati jasna poruka javnosti o potrebi suzbijanja kriminala.

5.2. Prevencija

Borba protiv korupcije i organizovanog kriminala je u osnovi multidisciplinarnan, međuresorski i dugoročni projekat koji ima za cilj da pomogne u ostvarivanju širih ciljeva demokratije, dobrog upravljanja i ekonomskog prosperiteta Crne Gore.

U suprotstavljanju korupciji i organizovanom kriminalu, izuzev represivnog, potrebno je razviti i veoma važnu preventivnu dimenziju. Širokim spektrom preventivnih mjera,

Crna Gora, mora usmjeriti sve svoje raspoložive potencijale za eliminaciju uzroka i uslova koji pogoduju nastanku korupcije i organizovanog kriminala, odnosno najvećoj mogućoj mjeri limitiranje mogućnosti za njihovo postojanje. Neophodno je, reducirati potrošnju proizvoda koje nude kriminalni klanovi kroz stimulisanje proizvodnje legalnih firmi od strane nadležnih organa. Rigoroznoj kontroli treba podvrći tokove novca, poslovne transakcije, investicije i javne radove.

Prioriteti su:

- Poboljšanje uslova za rad pravosuđa i stabilizacija pravosudnog sistema, kao i opremanje i uvođenje modernog informacionog sistema.
- Permanentno obrazovanje, posebno ono koje se odnosi na mogućnost krivičnog gonjenja korupcije koje treba povezati s djelovanjem na profesionalnu samosvijest i etiku sudija, kako bi se postigao viši nivo svijesti o njenoj opasnosti i štetnosti, kao nužnom preduslovu za efikasniji rad.
- Primjena etičkog kodeksa sudija, kao kvalitetne podloge za stvaranje profesionalnih kriterijuma.
- Podizanje nivoa pravnog znanja i povjerenja uopšte, uz uvažavanje uloge obezbjeđenja efikasnije pravne pomoći građanima.
- Javno objavljivanje problema u primjeni zakona, što je prvenstveno uloga institucije, kao što je zaštitnik ljudskih prava (ombudsman).

5.3. Javnost, civilno društvo i mediji

Podsticanje javnosti i civilnog društva, koje odražava interese specifičnih grupa (korisnici, oštećeni) ili grupa koje promovišu javni interes da razviju partnerski odnos prema institucijama koje sprječavaju korupciju, sprovođenje demokratskih i privrednih reformi, bitno je za masovnu građansku mobilizaciju protiv korupcije i organizovanog kriminala. To je značajno radi podizanja javne svijesti o uzrocima i štetnosti korupcije i organizovanog kriminala i stvaranje pretpostavki za odgovorno građansko vaspitanje u školama, svim obrazovnim institucijama, dakle, svakog ko je zainteresovan za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Sve institucije obrazovanja, udruženja, posebno ona koja se bore za ljudska prava, imaju u tome važnu ulogu.

U predstojećem periodu, neophodno je stvoriti uslove za efikasan rad i zajedničko propagandno-preventivno djelovanje vladinog i nevladinog sektora i civilnog društva u organizovanju širokih antikorupcijskih javnih kampanja.

Strategija borbe protiv korupcije, podrazumijeva prepoznavanje zla korupcije, utvrđivanje planova i aktivnosti borbe i mobilizaciju svih raspoloživih društvenih i političkih aktera. Uloga glavnih aktera političke vlasti u tome je presudna.

Policijska i pravosudna akcija ne može biti uspješna bez javne podrške. Javne podrške, nema, bez slobodnih i aktivnih medija. Strategija zbog toga podrazumijeva, istovremenu upotrebu različitih mjera i aktivnosti uz jednako intenzivnu upotrebu apela savjesti, znanja o posljedicama i adekvatne zakonske i organizacione mjere.

Prioriteti su:

- stvaranje pretpostavki za odgovorno vaspitanje u školama;
- zajedničko propagandno-preventivno djelovanje vladinog i nevladinog sektora i civilnog društva;
- organizovanje širokih antikorupcijskih javnih kampanja;
- mobilizacija svih raspoloživih društvenih i političkih aktera u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala.

5.4. Efikasno upravljanje i kontrola upotrebe Budžeta

Crna Gora je, do sada na planu suzbijanja korupcije i organizovanog kriminala, preduzela niz aktivnosti, prvenstveno kroz reformu zakonodavstva u cilju noveliranja pravnog sistema i stvaranja institucionalnih okvira u skladu sa međunarodnim pravnim dokumentima i praksom, kako bi se ojačala sposobnost državnih organa za što uspješniju borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Zakonom o javnim nabavkama, koji je donešen u avgustu 2001. godine, utvrđeni su kriterijumi za odabir najpovoljnijih ponuđača, zaštitu prava učesnika tendera, kao i decentralizaciju nabavke. Kompletiran je i cjelokupan sistem pratećih podzakonskih akata u ovoj oblasti i formiran poseban organ - Komisija za javne nabavke.

Skupština Republike Crne Gore, je takođe, u avgustu 2001. godine usvojila i Zakon o Budžetu ("Službeni list RCG", br. 40/01, 44/01 i 28/04), kojim je osnovan Trezor, radi uvođenja sveobuhvatnog sistema transparentnosti i monitoringa javnih finansija.

Zakonom o državnoj revizorskoj instituciji ("Službeni list RCG", br. 28/04) osnovana je Državna revizorska institucija, kako bi se obezbijedila kontrola pravilnosti i efikasnost poslovanja subjekata revizije, (organi i organizacije koje upravljaju budžetom i imovinom države, jedinice lokalne samouprave, fondovi, Centralna banka Crne Gore i druga pravna lica u kojima država učestvuje u vlasništvu).

Zakonom o finansiranju političkih partija ("Službeni list RCG", br. 21/04) utvrđen je način sticanja i obezbjeđivanja finansijskih sredstava političkih partija, način kontrole finansiranja i finansijskog poslovanja političkih partija, čime su stvorene pretpostavke za ostvarivanje zakonitosti i javnosti u njihovom finansiranju.

6. Specifične mjere protiv korupcije i organizovanog kriminala

6.1. Efikasno krivično gonjenje

a) Pravna regulativa

Prioriteti u borbi protiv organizovanog kriminala, obezbijedjeni su reformom krivičnog

zakonodavstva, njegovom implementacijom, kao i obukom nosilaca funkcija (sudija, tužilaca i službenika), kao glavnih aktera u suzbijanju kriminaliteta). Shodno tome, donijeti su: Zakonik o krivičnom postupku, Krivični zakonik i Zakon o državnom tužiocu.

Zakonikom o krivičnom postupku ("Službeni list RCG", br. 71/2003), stvorene su pretpostavke da se krivični postupak, prije svega orijentiše na sud, kako bi se obezbijedila sudska kontrola službenika angažovanih u istrazi. Glavom XXX Zakonika o krivičnom postupku, propisana su posebna pravila o vođenju postupka za krivična djela izvršena na organizovan način.

Krivičnim zakonikom ("Službeni list RCG", br. 71/2003), u odgovarajućim odredbama je propisana strožija kazna za djela koja se vrše na organizovan način. Obezbijeđeno je sankcionisanje svih oblika novih krivičnih djela, posebno krivičnih djela organizovanog kriminaliteta i korupcije i utvrđena nova kaznena politika i strategija za modernu kontrolu kriminaliteta.

Zakonom o Državnom tužiocu, ("Službeni list RCG", br. 69/03), obezbijeđen je efikasniji i efektivniji rad i ukupno djelovanje Državnog tužioca, kao državnog organa koji ima osnovni zadatak da goni učinioce krivičnih djela i drugih zakonom određenih kažnjivih djela, ulaže pravna sredstva radi zaštite ustavnosti i zakonitosti, zastupa državu u imovinsko-pravnim odnosima i da vrši druge poslove određene zakonom. To podrazumijeva promjene u organizaciji, metodama i oblicima rada i prevashodno drugačiju odgovornost nosioca ove značajne, odgovorne i specijalne funkcije, koja predstavlja vitalni segment ukupnog pravosudnog i krivično-pravnog sistema.

Zakon o zaštiti svjedoka, uređeni su uslovi i postupak pružanja zaštite i pomoći svjedoku i njemu bliskom licu van sudske postupka, ako postoji osnovana bojazan, da bi svjedok davanjem iskaza, u cilju dokazivanja krivičnog djela za koje je zakonom predviđena mogućnost zaštite, bio izložen ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima.

Takođe je, Zakonom o sprječavanju pranja novca, septembar 2003. godine i izmjenama i dopunama ovog zakona (april 2005. godine), stvoren normativni okvir za efikasnu institucionalnu i sistemsku borbu protiv pranja novca, uspostavljanje discipline i kontrole finansijskih transakcija i sprječavanje finansiranja terorizma. Na osnovu relevantnih međunarodnih standarda, instrumenata i preporuka (posebno FATF-a i EGMONT grupe), Zakon je propisao mjere i radnje u bankarskom, finansijskom i drugom poslovanju, koje je neophodno preduzeti u cilju otkrivanja i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Donošenjem Zakona o policiji, obezbijeđena je transformacija policije u modernu službu i stvoreni uslovi za suzbijanje aktivnosti koje podstiču sve vidove kriminaliteta. Ovim zakonom, policija se definiše kao organ u službi zajednice umjesto "snage države". Poštujući jasne demokratske principe, prije svega vladavinu zakona i svjesnu odgovornost pred građanima - javnošću, kojima služi uz Zakon o policiji, pripremljen je Kodeks policijske etike.

Radi efikasnog sprovođenja mjera za borbu protiv organizovanog kriminala Vlada Republike Crne Gore je usvojila Strategiju borbe protiv trgovine ljudima, Akcioni plan za prevenciju narokomanije kod djece i omladine u Crnoj Gori (2003-2006.godina), kao i Studiju o procjeni radnji i mjera koje preduzima Crna Gora u cilju sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Radi efikasnog sprovođenja mjera za borbu protiv korupcije, pripremljeni su i sljedeći dokumenti: Analiza globalnog okvira antikorupcijskih mjera i aktivnosti i Studija implementacije vodećih principa Savjeta Evrope za borbu protiv korupcije.

Od prioritetnog značaja je i donošenje Zakona odgovornosti pravnih lica za krivična djela kojim bi se zaokružila reforma zakonodavstva.

b) Materijalni kapaciteti

Organizacija državnih institucija je vrlo bitna za efikasno sprovođenje zakona. Sadašnja organizacija se može smatrati zadovoljavajućom ako se uzmu u obzir kadrovi, iskustvo i mogućnost za osnovnu obuku u sprovođenju zakona. Poteškoće u implementaciji zakona se javljaju zbog: nedovoljne tehničke opremljenosti državnih institucija, što ima za posljedicu nepoznavanje modernih policijskih i istražnih metoda, nedostatka iskustva o modernim metodama za rješavanje organizovanog kriminala što je posljedica ranijih neadekvatnih pravnih propisa.

Prioriteti su:

- nabavka opreme, kao važnog preduslova za otkrivanje i suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala;
- uputstva kojih će se pripadnici policije pridržavati u ophođenju prema licima u prikupljenju podataka.

c) Ljudski kapaciteti

Krivičnim zakonikom, Zakonikom o krivičnom postupku i Zakonom o državnom tužiocu, uvedeni su savremeni mehanizmi i instrumenti za borbu protiv korupcije (primjena mjera tajnog nadzora, osnivanje posebnih jedinica u okviru policije, specijalni tužilac i dr.), čime se u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima i instrumentima, stvaraju uslovi za efikasniju borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala uopšte. **Prioriteti su:**

- popuna nedostajućeg kadra;
- donošenje novih akata o organizaciji i sistematizaciji policije.

d) Obuka

Obuka, specijalizacija, adekvatna ovlašćenja i odgovornost, specifične metode rada, i

zaštite tajnosti istrage i podataka, mogućnost angažovanja stručnjaka iz različitih oblasti rada, treba da budu u funkciji efikasnog i efektivnog suzbijanja kriminaliteta, posebno organizovanog. Edukacija građana u cilju stvaranja boljih socioloških uslova za reagovanje, odnosno prepoznavanje organizovanog kriminala i korupcije, takođe je veoma značaj uslov.

U fazi implementacije ovih zakona, potrebno je angažovati međunarodne eksperte za obuku kadrova i to kako nosilaca pravosudnih funkcija (sudija i tužilaca) tako i administrativnog osoblja i policijskih službenika ili omogućiti njihovo stručno osposobljavanje u zemljama u kojima su postupci i tehnika otkrivanja organizovanog kriminala i korupcije, već ranije primijenjeni.

Prioriteti su:

- Visoko specijalistička obuka svih institucija i organa koji rade na otkrivanju i sprječavanju krivičnih djela korupcije i organizovanog kriminala.
- Obrazovanje i specijalizacije posebnih organizacionih oblika za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije, posebno zbog novnih i specifičnih mjera suzbijanja organizovanog kriminala.
- Obuka ključnih grupa policijskih struktura za borbu protiv korupcije, kao preventivne mjere u sprječavanju pojave unutrašnje »policijske korupcije« i važanog standarda u postupanju i djelovanju svih službi.
- Obrazovanje i osposobljavanje sudija, državnih tužilaca i policije koje treba uključiti u redovne planove profesionalnog osposobljavanja, ali i u nastavne programe.
- Zaštita svih koji prijavljuju krivična djela, a posebno korupcija i organizovanog kriminala.

6.1.1 Specijalizovane institucije

- **Organizacioni oblici u policiji**

U Ministarstvu unutrašnjih poslova, u okviru kriminalističke policije, osnovana je:

- Specijalizovana jedinica za borbu protiv organizovanog kriminala (04.02.2003. godine) sa zadatkom da prati, proučava i analizira stanje, kretanje i pojavne oblike organizovanog kriminala na osnovu informativno-analitičkih istraživanja i ispitivanja stanja kriminaliteta, operativnih podataka, identifikacija bezbjednosnih pojava (krivična djela) i nosilaca tih pojava, karakteristika koje ih identifikuju, kao i oblika organizovanog kriminala (organizovanost, međusobna povezanost više lica, profesionalizam, zloupotreba tehničkih dostignuća, tajnost, povezanost sa pojedinim nosiocima političke i pravne moći, podjela posla, kontinuiranost, permanentnost u radu i tako dalje);
- Specijalizovana jedinica (tim) za borbu protiv trgovine ljudima.

Međutim, da bi ove jedinice i kriminalistička policija, mogle odgovoriti svim

zahtjevima u otkrivanju i suzbijanju organizovanog kriminala, prioriteti su:

- tehničko opremanje i nabavka tehničke i komunikacione opreme, uključujući opremu koja će omogućiti nesmetano primjenjivanje specifičnih i istražnih sredstava i metoda;
- reorganizacija Odjeljenja za borbu protiv organizovanog kriminala, u skladu sa standardima, donošenjem novog internog akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Policije;
- obezbjeđivanje adekvatnog i funkcionalnog radnog prostora i edukacija i obuka policijskog kadra;
- ostvarivanje saradnje sa Međunarodnom organizacijom za migracije na području suzbijanja trgovine ljudima.

- **Specijalni tužilac**

Zakonom o Državnom tužiocu, obezbijeđeno je postavljanje specijalnog tužioca kao, specifičnog, funkcionalnog, organizacionog i po ovlašćenjima i obavezama u radu novog instituta, koji treba da obezbijedi efikasno suzbijanje svih oblika organizovanog kriminala. S tim u vezi, širok je i specifičan spektar poslova koje treba da obavlja specijalni tužilac, kao segment ukupnog državnog aparata angažovanog u borbi protiv organizovanog kriminala. To će, nedvosmisleno podrazumijevati adekvatnu organizaciju za obavljanje poslova suzbijanja organizovanog kriminala, kroz obrazovanje kod Vrhovnog državnog tužioca Odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala, kojim rukovodi specijalni tužilac.

Prioriteti su:

- postavljenje zamjenika Specijalnog tužioca za borbu protiv organizovanog kriminala;
- osposobljavanje tužioca i sudova za borbu protiv organizovanog kriminala;
- ažurirati bazu podataka;
- intenziviranje neposredne saradnje sa tužiocima zemalja Jugoistočne Evrope (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Albanija i Srbija) u okviru potpisanih bilateralnih sporazuma o saradnji;
- razvijanje saradnje regionalnih tužilaca.

- **Sudovi**

Zakonom o sudovima ("Službeni list RCG", 5/2002), uređeno je osnivanje, organizacija i nadležnost sudova. Sud je državni organ koji vrši sudsku vlast na osnovu ustava i zakona, dakle zakonito, objektivno i blagovremeno odlučuje o pravnoj stvari za koju je nadležan.

Sudovi su: osnovni sud, viši sud, privredni sud, Apelacioni sud, Upravni sud i Vrhovni sud. Zakonom, nije utvrđeno postojanje, specijalizovanog suda za presuđivanje krivičnih djela organizovanog kriminala i korupcije.

6.1.2 Dobra saradnja između organa istrage i organa gonjenja te osnivanje zajedničkih timova agencija za sprovođenje zakona

U cilju postizanja zadovoljavajućeg nivoa efikasnosti u suzbijanju i otkrivanju koruptivnih krivičnih djela i krivičnih djela izvršenih na organizovani način, neophodno je sinhronizovano djelovanje svih nadležnih organa i institucija u prikupljanju i analizi podataka o korupciji i organizovanom kriminalu na nacionalnom nivou.

U krivično pravnom smislu, uloga policije u suzbijanju kriminaliteta, predstavlja samo početnu fazu krivično pravnog postupka. Da bi se izvršio krivičnih djela priveli pravdi i izrekla im se krivična sankcija, nadležni organi, prvenstveno policija i pravosuđe, moraju sprovesti niz kompleksnih procedura. Od kvaliteta tog rada, konačno, zavisi i hoće li osumnjičeni postati optuženik. Ukupnost i kvalitet sudskih epiloga, stvara sliku o tome, do koje mjere je Crna Gora pravna država i koliko je njen cjelokupni društveni život, utemeljen na vladavini prava.

Vlada Republike Crne Gore je odlučna da obezbijedi potpunu saradnju i koordinaciju između policije i pravosuđa. Na tom planu, predstavnici policije u sljedećem razdoblju moraju dati znatan doprinos. Svojim kvalitetnim i odgovornim radom na kriminalističkim obradama, opreznim i odmjerenim istupima, naročito u početnoj fazi postupka, kao i otvorenom i stalnom komunikacijom sa državnim tužiocem, gradiće se ugled profesionalaca kojima javnost vjeruje. U narednom periodu, **prioritet je:**

- uspostavljanje tijesne međuagencijske saradnje između policije i nadležnih organa;
- efikasna saradnja između poreske i carinske administracije, specijalizovanih službi ministarstva unutrašnjih poslova i sudstva, kroz primjenu sporazuma o saradnji i formiranju zajedničkih timova, što će doprinijeti podizanju finansijske i fiskalne discipline.

6.1.3 Ovlašćenja

- **Specijalne istražne radnje**

Organizovani kriminal i korupcija kao oblik ovog kriminala, zbog svog osnovnog karaktera tajnosti i prikrivenosti, spadaju u krivična djela čiji je stepen dokazanosti na izuzetno niskom nivou. Savremeni kriminaliteta, naročito organizovani, postavlja pred organe gonjenja takve zadatke koji se bez upotrebe specijalnih istražnih sredstava i metoda u prekrivičnom postupku ne bi mogli izvršiti. Zbog toga su, u cilju otkrivanja, rasvjetljavanja i dokazivanja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, ustanovljeni posebni procesno-pravni mehanizmi. Radi se o specijalnim istražnim tehnikama i metodama koje su Zakonikom o krivičnom postupku čl. 237 - 243 definisane, kao mjere tajnog nadzora koje predstavljaju, poseban oblik prikupljanja podataka. Mjere tajnog nadzora su:

- 1) tajni nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, odnosno sredstava za tehničku komunikaciju na daljinu i privatnih razgovora koji se obavljaju u privatnim ili javnim prostorijama ili na otvorenom;
- 2) tajno fotografisanje i vizuelno snimanje u privatnim prostorijama;
- 3) tajno fotografisanje i vizuelno snimanje na javnim mjestima i otvorenom prostoru;
- 4) fiktivna kupovina predmeta i lica i fiktivno davanje i primanje mita;
- 5) praćenje prevoza i isporuke predmeta krivičnog djela;
- 6) dostavljanje podataka od bankarskih i drugih finansijskih organizacija o depozitima, ličnim i poslovnim računima ili transakcijama;
- 7) upotreba elektronskih uređaja za otkrivanje lokacija i pozicioniranje lica i predmeta;
- 8) snimanje razgovora uz prethodno informisanje i saglasnost jednog od učesnika razgovora;
- 9) angažovanje prikrivenog isljednika i svjedoka.

U skladu sa standardima o zaštiti ljudskih prava, utvrđen je jasan princip proporcionalnosti prilikom primjene ovih mjera (odobrenje suda, precizno određivanje stepena sumnje u odnosu na krivično djelo, identiteta lica i vrste krivičnih djela za koje postoje osnovi sumnje da su sama ili zajedno sa drugim izvršila krivična djela sa elementima organizovanog kriminala, ili krivična djela za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od 10 godina ili teža kazna). Na ovaj način, uspostavljena je ravnoteža između zahtjeva za efikasnošću krivičnog postupka i potrebe zaštite osnovnih prava i sloboda građana.

U borbi protiv organizovanog kriminala ne može se zamisliti djelatnost policije bez angažovanja prikrivenog isljednika i svjedoka saradnika, odnosno njihove sposobnosti da proдре u kriminalnu organizaciju, kako bi se pribavile kvalitetne informacije neophodne za presijecanje krijumčarskih kanala i otkrivanje izvršilaca krivičnih djela. Kreiranje saradničke mreže je složen posao koji traži poštovanje određenih pravila i efikasnu organizaciju policijskih djelatnosti. U tom cilju, prethodno se moraju identifikovati nosioci kriminogenih aktivnosti, kao i kriminogeni objekti i punktovi, uz permanentno ažuriranje evidencije o licima i objektima bezbjednosno interesantnim, što u narednom periodu mora biti prioritarna aktivnost.

Prikriveni isljednici i prikriveni svjedoci su najčešće policijski službenici koji istražuju i nastupaju pod izmjenjenim identitetom, koji mogu koristiti i u pravnim odnosima.

Zakonik o krivičnom postupku, utvrđuje mogućnost saslušanja prikrivenog isljednika u svojstvu svjedoka, bez otkrivanja identiteta svjedoka. Podaci o njegovom identitetu predstavljaju službenu tajnu. Prikriveni isljednik može koristiti tehnička sredstva za snimanje određenih razgovora, kao i ulaziti u tuđi stan i druge prostorije.

Prioriteti su:

- visoko specijalistička obuka policije, istražnih sudija i tužilaca za primjenu mjera tajnog nadzora;
- obezbjeđivanje osnovne i druge neophodne opreme za upotrebu specijalnih i istražnih sredstava i metoda;
- kreiranje saradničke mreže i utvrđivanje pravila za angažovanje saradnika;
- efikasna organizacija policijskih poslova;
- identifikacija nosioca kriminalnih aktivnosti, objekata i punktova, stalno ažuriranje evidencija;
- selekcija, stručno tehničko osposobljavanje i školovanje službenika policije koji se angažuju kao prikriveni isljednici;
- nabavka adaptiranih elektronskih uređaja za prisluškivanje i obuka radi sticanja određenih tehničkih znanja;
- zaključivanje ugovora i aranžmana na bilateralnom ili multilateralnom nivou za korišćenje SIMS-a;
- nadzor nad primjenom mjera tajnog nadzora izgradnjom efikasnih mehanizama eksterne kontrole kako bi se ojačala vrijednost dokaznih informacija.

- **Zaštita svjedoka i svjedoka saradnika**

Zakonik o krivičnom postupku, u kontekstu reforme krivičnog zakonodavstva, utvrđuje institut "zaštićenog svjedoka", čiji je identitet ili druge podatke zabranjeno otkrivati. Uvođenjem ovog instituta (čl. 108 – 112 ZKP) mnogi nedostaci za ovo dokazno sredstvo biće otklonjeni, jer svjedoci i pored zakonske odredbe i upozoravanja da istinito iskazuju, zbog pritiska i prijetnji mijenjaju svoj iskaz, čime u dobroj mjeri utiču na uspješno rješavanje krivičnih stvari. Na ovaj način, postignuta je zaštita dva interesa, interes zaštite svjedoka i prava na pošteno suđenje, ali ne na štetu utvrđivanja istine u krivičnom postupku.

Zakonikom o krivičnom postupku, utvrđeni su vidovi zaštite svjedoka i tehnike saslušavanja takvih svjedoka, a u skladu sa Konvencijom UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, obezbijedena je zaštita interesa oštećenog kao svjedoka, na način da to ne dovede u koliziju pravu na odbranu okrivljenog.

Inicijativa za dodjelu statusa zaštićenog svjedoka potiče od samog svjedoka, jer on najbolje zna da li mu prijete opasnost po život, zdravlje i sl. Kredibilitet svjedoka, prije donošenja rješenja o dodjeli takvog statusa, cijeni istražni sudija, odnosno vijeće, što je zastupljeno i u proceduralnom pravu Evropskog suda za ljudska prava.

Zakonikom o krivičnom postupku, propisane su posebne odredbe o postupku za krivična djela organizovanog kriminala (čl. 507- 529), pri čemu je vrlo značajno uvođenje instituta »svjedoka saradnika«, kao sredstava koje se koristi radi razotkrivanja organizovanih aktivnosti kriminalnih organizacija. Državni tužilac, može predložiti sudu, da se kao svjedok saradnik sasluša pripadnik kriminalne organizacije koji na to pristane, ako je izvjesno da će njegov iskaz i dokazi koje sudu pruži, znatno doprinijeti dokazivanju predmetnog krivičnog djela i krivice učinilaca ili pomoći otkrivanju, dokazivanju i sprječavanju drugih krivičnih djela kriminalne organizacije.

Korišćenjem »ključnog svjedoka« ili »svjedoka pravde« mogu se ostvariti nesumnjivi efekti u u postupku krivičnog gonjenja ostalih učinilaca krivičnih djela.

Usvajanjem Zakona o krivičnom postupku, stvoren je pravni osnov za usvajanje Zakona o zaštiti svjedoka. Ovim zakonom su, kao što je već rečeno, stvorene pretpostavke da se zaštiti svjedok, odnosno njemu blisko lice, programom zaštite koji je definisan kao skup mjera koji se primjenjuju u cilju zaštite života, zdravlja, fizičkog integriteta, slobode ili imovine većeg obima.

“Opšta” ili “osnovna” zaštita, svih lica, oštećenog i žrtava krivičnog djela koja nijesu u opasnosti i za koje nema razloga da budu uključena u ovaj program, definisani su Zakonom o Policiji.

Prihvaćeni model zaštite u Republici Crnoj Gori može se prikazati na sljedeći način:

Zaštita svih građana “osnovna”	Zaštita svjedoka u krivičnim postupcima	Zaštita svjedoka van krivičnih postupaka
Zakon o policiji	Zakonik o krivičnom postupku	Zakon o zaštiti svjedoka
(Zakon je na snazi)	(Zakon je na snazi)	(Zakon je na snazi)

6.1.4 Međunarodna policijska i pravna saradnja

Ministarstvo unutrašnjih poslova, je uspostavilo na planu bilateralne saradnje, veoma kvalitetnu saradnju sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Republike Italije koja je verifikovana, Memorandumom o saradnji u borbi protiv organizovanog kriminala i ilegalnog prometa roba i lica.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore je, u namjeri da doprinese sinhronizovanom djelovanju zemalja u regionu u zajedničkoj borbi protiv organizovanog kriminala organizovalo, dvije Regionalne konferencije ministara unutrašnjih poslova kojoj su prisustvovali ministri i zamjenici ministara unutrašnjih poslova država bivše SFRJ, Republike Albanije, Republike Makedonije, kao i šef policije UMNIK-a. Ove regionalne konferencije predstavljaju važan korak u uspostavljanju intenzivne saradnje u borbi protiv organizovanog kriminala između zemalja bivše Jugoslavije, kao i drugih zemalja regiona. Sklopljeni su bilateralni sporazumi o saradnji u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma sa Republikom Srbijom, Bugarskom i Austrijom.

Međutim, iako su ovim koracima ostvareni značajni ciljevi, potpuni efekat se može ostvariti tek nakon prijema Crne Gore u Međunarodnu organizaciju kriminalističke policije (CPO - Interpol). Zahtjev za prijem u Interpol, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Crne Gore i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, upućen je Generalnoj skupštini Interpola, 22.09.2003. godine.

Otvaranje CNB - Interpola u Podgorici je preduslov za efikasnu saradnju sa ovom policijskom organizacijom, kao i zemljama članicama, kroz razmjenu informacija, i planiranje zajedničkog djelovanja na suzbijanju svih, posebno, organizovanih oblika kriminala.

Radi razvijanja i intenziviranja policijske saradnje, potrebno je sprovesti dodatnu obuku policijskih službenika zaposlenih u posebnoj organizacionoj jedinici Uprave kriminalističke policije za poslove međunarodne policijske saradnje, obrazovane 04.02.2003. godine.

6.1.5 Mjere za sprječavanje krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminala

Organizovani kriminal se može suzbiti preduzimanjem kompleksnih mjera, što podrazumijeva preciznu zakonsku regulativu i preduzimanje organizacionih i drugih aktivnosti. Zbog toga je nužno, da se posebna pažnja usmjeri na tehnička i operativna sredstva radi sprječavanja i suzbijanja najvažnijih aspekata organizovanog kriminala, a naročito:

- trgovine drogom i oružjem;
- ilegalne migracije i trgovine ljudima, i
- drugih oblika prekograničnog kriminala (posebno krijumčarenje ljudi i roba).

- **Opojne droge**

Vlada Republike Crne Gore je u aprilu 2003. godine, donijela je Akcioni plan za prevenciju narkomanije kod djece i omladine u Crnoj Gori, koji se zasniva na koordiniranom djelovanju organa državne uprave, jedinica lokalne samouprave, udruženja, građana, pravnih i fizičkih lica.

- **Trgovina ljudima i migracija**

Trgovina ljudima je, savremeni oblik ropstva i kao krivično djelo propisano je Krivičnim zakonikom Republike Crne Gore u članu 444. U sadržajnom smislu, radi se o raznovrsnim radnjama izvršenja koje u osnovi predstavljaju različite oblike nehumanog postupanja sa ljudima kroz: silu ili prijetnju, dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi, zlupotrebu ovlašćenja, povjerenja, odnos zavisnosti, zadržavanje ličnih isprava, ili davanje ili primanje novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem. Pored ovog, Krivičnim zakonikom propisana su, i krivična djela: trgovina djecom radi usvojenja (član 445), zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu (član 446), posredovanje u vršenju prostitucije (član 210) i prikazivanje pornografskog materijala (član 211).

Trgovina ljudima, kao oblik organizovanog kriminala zahvatio je i region Jugoistočne Evrope. Crna Gora se određuje kao zemlja tranzita, a ne zemlja odredišta. Najčešće se

trguje ženama i djevojkama iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Rumunije, Ukrajine i Rusije, koje preko teritorije Crne Gore dolaze do zemalja zapadne Evrope, a naročito Italije. Najugroženiji gradovi u Crnoj Gori su Podgorica, Rožaje, Berane, Bar, Ulcinj i Budva. Ove ocjene su konstatovane u zajedničkom izvještaju – Trgovina ljudima u Jugoistočnoj Evropi za 2003. godinu, koji su sačinili UNICEF, Kancelarija visokog predstavnika za ljudska prava Ujedinjenih nacija (UNHCR) i Biro za demokratske institucije i ljudska prava (BDILJP) OEBS.

Identifikujući problem trgovine ljudima, kao opasnost i prijetnju osnovnim ljudskim slobodama i kao ropstvo XXI vijeka, spoznao se značaj što efikasnije i sveobuhvatnije borbe protiv ovog problema, zajedničkim angažovanjem Vlade, nevladinog sektora i međunarodne organizacije.

Prvi korak, u uspostavljanju mehanizama za borbu protiv trgovine ljudima je bila podrška, organizovanju i radu Projektnog odbora, kojeg čine: Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, koji i predsjedava odborom, predstavnik Kancelarije za ravnopravnost polova u Vladi RCG, predstavnik Ministarstva unutrašnjih poslova, predstavnici OEBS-a - kopredsjedavajući, Međunarodne organizacije za migracije (IOM-a), Savjeta Evrope, UNICEF-a, Save the Children, USAID-a i dvije lokalne nevladine organizacije: Crnogorski ženski lobi i Sigurna ženska kuća.

Vlada Republike Crne Gore je u decembru 2003. godine, usvojila Strategiju borbe protiv trgovine ljudima, koja se sastoji iz tri dijela: prevencija, krivično gonjenje i zaštita. Po usvajanju Strategije, imenovana je Radna grupa za praćenje i realizaciju aktivnosti utvrđenih u Strategiji, u sastavu: predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva zdravlja, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva pravde, Državnog tužioca, Generalnog Konzulata Sjedinjenih Američkih država u Podgorici, OEBS-a, Savjeta Evrope i IOM-a, i Kancelarije nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima. Resorna ministarstva i agencija su izradile posebne akcione planove za implementaciju Strategije.

Na inicijativu Radne grupe Pakta stabilnosti, formirana je podgrupa za borbu protiv trgovine djecom u okviru Projektnog odbora za borbu protiv trgovine ljudima. Članovi podgrupe su predstavnici Kancelarije nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstva rada i socijalnog staranja, UNICEF-a, Save the Children-a i romske NVO "Žensko srce".

Podgrupa za borbu protiv trgovine djecom, sačinila je Nacrt nacionalnog plana akcije na osnovu smjernica Pakta stabilnosti za izradu nacionalnih strategija za borbu protiv trgovine ljudima koji se sastoji od osam kategorija: istraživanje i procjena, podizanje nivoa svijesti, prevencija, podrška i zaštita žrtava, povratak i reintegracija, pravna reforma, pravosuđe i kriminalistička služba, saradnja i koordinacija međunarodnih kriminalističkih službi.

Vlada Republike Crne Gore je, u saradnji sa Međunarodnom organizacijom za migracije i OEBS-om, početkom 2004. godine otvorila sklonište za žrtve trgovine

ljudima, koje vode aktivistkinje NVO - Crnogorski ženski lobi.

U namjeri da oni koji dođu u kontakt sa žrtvom, bilo neposredno ili posredno, znaju kome i za koji vrstu pomoći da se obrate i gdje da upute žrtvu radi njene sigurnosti i bržeg oporavka, objavljen je Adresar institucija i organizacija koje se bave ovim problemom. Na ovaj način, uspostavljen je sistem koordinacije aktivnosti svih učesnika, kako bi se problem trgovine ljudima i tretman žrtve riješio na što efikasniji i profesionalniji način.

Crna Gora je 10. decembra 2003. godine u Sofiji, potpisala Izjavu zaštite žrtava - svjedoka, koja obavezuje zemlje potpisnice na donošenje i implementaciju odgovarajućeg zakonodavstva o zaštiti žrtava svjedoka, radi ostvarivanja proceduralnih prava žrtava svjedoka i obezbjeđivanja mehanizama za olakšavanje i pružanje pomoći žrtvama - svjedocima u toku istrage i sudskog procesa. Zaštita svjedoka i žrtava svjedoka, u sudu obuhvaćena je novim Krivičnim zakonikom, dok je zaštita izvan suda obezbijedena Zakonom o zaštiti svjedoka.

Dosadašnji rezultati u borbi protiv trgovine ljudima, ukazuju na neophodnost stvaranja mreže institucija i organizacija, kako bi žrtve trgovine ljudima bile tretirane na adekvatan način.

Trgovina ljudima, predstavlja globalni problem sa kojim se bore mnoge zemlje u svijetu. Iza trgovine ljudima kriju se organizovane grupe, koje koriste metode mijenjanja identiteta žrtve, ilegalnog prelaska granice, prelaska granice preko neprohodnih, neobilježenih graničnih prelaza, pa je zato i identifikacija žrtve otežana. Prioritet u borbi protiv trgovine ljudima je obučenosť i uspješnosť granične policije u identifikovanju žrtava.

- **Migracije**

Statusna pitanja stranaca u Crnoj Gori su pravno neadekvatno uređena. U primjeni Zakona o kretanju i boravku stranaca (propis donesen od strane SFRJ) pojedina zakonska rješenja su nedovoljno razrađena i ne odgovaraju trenutnom stanju i trendovima migracije. Najveći nedostatak postojećih zakonskih rješenja, je dugotrajnosť i složenosť postupka u regulisanju boravka i pribavljanja pojedinih dozvola, što je prepreka stranim ulaganjima u Crnoj Gori.

U tu svrhu, tokom 2004. godine, započelo se sa izradom novog Zakona o strancima koji bi trebao da uredi pitanja legalnih i ilegalnih migracija u skladu sa specifičnostima migracione situacije, kao i sa standardima kojima se ova pitanja uređuju u EU.

Ilegalne migracije stranih državljana na području Crne Gore su u ovom trenutku uglavnom tranzitne, odnosno za većinu ilegalnih migranata Crna Gora, nije određena zemlja.

Za primjenu novog Zakona o strancima neće biti potrebno osnivati nove institucije, ali

će se morati sprovesti određene promjene u organizacionim jedinicama. To će se prije svega odnositi na povećanje broja zaposlenih radi sprovođenja zakona. Uz to, potrebno je dodatno obrazovanje i stručno usavršavanje, kao i informatizacija kako bi se osigurala efikasna primjena zakona.

U planu je izgradnja Prihvatnog centra za strance Ministarstva unutrašnjih poslova u svrhu smještaja ilegalnih migranata koji moraju napustiti Crnu Goru a ne mogu se odmah udaljiti.

- **Zaštita i nadzor državne granice**

Crna Gora je tranzitna i turistička zemlja, čiji geografski položaj pogoduje migracionim tokovima, što nameće potrebu efikasnije borbe protiv ilegalne migracije i prekograničnog kriminaliteta. Ovaj važan zadatak može se ostvariti jedino realizacijom Projekta sistema granične bezbjednosti Crne Gore i uspostavljanja integrisanog upravljanja granicom.

Preuzimanjem poslova vršenja nadzora državne granice od Vojske SCG, stvoreni su uslovi za efikasniji način zaštite granice, demilitarizaciju graničnog područja, objedinjavanje poslova obezbjeđenja državne granice i kontrole prelaženja državne granice, integrisan sistem upravljanja granicom, efikasniju saradnju sa graničnim službama susjednih zemalja i suzbijanje i otkrivanje svih vidova prekograničnog kriminala.

Radi ostvarivanja ovih ciljeva, neophodno je najkasnije do kraja 2005. godine, donijeti novi Zakon o nadzoru državne granice, koji treba uskladiti sa opšte prihvaćenim standardima u oblasti granične bezbjednosti.

Slijedi utvrđivanje optimalnog organizacionog koncepta, kao i precizno definisanje potrebnih ljudskih resursa. Posebno je, nužno utvrditi tačan broj policijskih službenika koji su stvarno na raspolaganju za vršenje poslova nadzora državne granice. Uz to, nivo tehničke opremljenosti i dopunsku mobilnost treba podići na veći nivo, razviti program tehničke obuke i taktičke upotrebe sredstava. Realizacija ovih ciljeva u velikoj mjeri zavisi od realnih finansijskih mogućnosti Crne Gore i pomoći donatora. U toku je realizacija pomoći SAD (USAID-a i Evropske agencije za rekonstrukciju).

Savremeni sistem granične bezbjednosti podrazumijeva izbor, obuku i školovanje pripadnika granične policije. Plan obuke granične policije je urađen u skladu sa zahtjevima i standardima EU. U prethodnom periodu, izvršena je obuka, opšta i specijalistička, u organizaciji MUP-a, kao i saradnjom sa OEBS-om.

Integrisano upravljanje granicom, politika viza, azila i migracija u svojoj suštini imaju karakter nacionalnih i regionalnih pitanja. Shodno tome, završene su aktivnosti na izradi Nacionalnog akcionog plana (NAP) Republike Crne Gore za migraciju i azil.

Nacionalni akcioni plan je sačinila Međuresorska radna grupa (državni tim), uz pomoć partnerskih država. Nacionalni akcioni plan će usvojiti Vlada Republike Crne Gore do kraja jula 2005. godine.

Nacionalni akcioni plan ima za cilj razvoj i trajno stabilizovanje područja azila, migracija, granične kontrole i nadzora državne granice u Crnoj Gori. Ovim dokumentom će se jasno definisati područja u kojima je potrebno usklađivanje sa *acquis communatareon*, i utvrditi strategija za restrukturiranje nadležnih organa u kontekstu jačanja institucionalnih sposobnosti.

Dugoročni cilj ovog programa je da:

- uspostavi efikasni institucionalni i zakonski sistem za integrisano upravljanje granicom, kako bi postao instrument za integrisanje u brojne globalne i regionalne inicijative koje tretiraju migracije i bezbjednost granica;
- obezbijedi jednostavan protok kapitala, roba i ljudi u cilju izgradnje područja slobode, bezbjednosti i pravедnosti, i
- ograniči i suzbije u najvećoj mogućoj mjeri prekogranični kriminal, naročito organizovani.

Aktivnosti koje će biti obuhvaćene NAP-om su brojne i one se već intenzivno sprovode (zakonodavstvo i izgradnja institucija u oblasti azila, rješavanje pitanja raseljenih lica, readmisija, poboljšanje zaštite obrazaca dokumenata, formiranje baze podataka i dr.).

Zbog toga je NAP strateška osnova za preduzimanje svih mjera, zakonodavnih i institucionalnih, s ciljem usklađivanja pravosuđa i unutrašnjih poslova sa evropskim standardima i zakonima.

• **Krijumčarenje**

Krijumčarenje, kao oblik kriminaliteta šteti fiskalnom, privrednom i komercijalnom interesu zemlje, posebno krijumčarenje takozvanih visokotarifnih roba (duvana i duvanskih prerađevina, nafte i naftnih derivata, alkohola i alkoholnih prerađevina, oružja i dr.), što otvara brojna pitanja, prije svega problema korupcije, organizovanog kriminala, pranja novca, i u velikoj mjeri doprinosi najrazličitijim oblicima sive ekonomije, i utiče na cjelokupnu privredu. Crna Gora, identifikovala je opasnost koja prijete od krijumčarenja, i s tim u vezi preduzela mjere za suzbijanje ovog problema. Krivično djelo krijumčarenja uređeno je Krivičnim zakonikom Republike Crne Gore (član 265) i Carinskim zakonom (carinsko područje, carinski granični pojas, carinski prelaz i carinska roba, mjere carinskog nadzora, kao i prava i obaveze i ovlašćenja carinskih organa u vezi sa prelaskom robe i lica preko carinske linije). Uvoz i izvoz robe podliježe carinskom nadzoru i kontroli. Krivičnim djelom - krijumčarenje, sankcionisano je postupanje nelegalnog prelaska robe preko granice, odnosno prikrivanje robe koje podliježu carinjenju.

Sprječavanje i otkrivanje krivičnih djela krijumčarenja spada u nadležnost Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave za suzbijanje kriminaliteta. Međutim, kako je krijumčarenje krivično djelo koje ima obilježje organizovanog kriminala i pospješuje koruptivna ponašanja, istraga se sprovodi u saradnji sa Upravom carina.

- **Terorizam**

Krivičnim zakonikom Republike Crne Gore, u članu 365 - terorizam, 447 - međunarodni terorizam, 448 - uzimanje talaca i 449 - finansiranje terorizma, sankcionisana su krivična djela terorizma čime je crnogorsko krivično zakonodavstvo usklađeno sa Evropskom konvencijom o suzbijanju terorizma (07.12.2001. godine), kao i Konvencijom UN-a o finansiranju suzbijanja terorizma iz 1999. godine (Navedenu konvenciju ratifikovala je Skupština Savezne Republike Jugoslavije u decembru 2002. godine). Propisivanje ovih krivičnih djela u krivičnom zakonodavstvu, je izraz solidarnosti Crne Gore sa drugim državama u suzbijanju ove opasne pojave i uvjerenja da međunarodni terorizam nije teritorijalno ograničen i da ugrožava bezbjednost svake zemlje. Posebno je značajno, sankcionisanje krivičnog djela - finansiranje terorizma (član 449) kojim se propisuje da će se lice koje obezbjeđuje i prikuplja sredstva namijenjena za vršenje krivičnog djela finansiranja terorizma i uzimanja talaca, kazniti zatvorom od jedne do deset godina. Cilj ovakvog sankcionisanja je u funkciji borbe protiv terorizma.

Crna Gora, bez obzira na to što nema krivičnih djela terorizma, prati dinamični razvoj i donošenje propisa u EU u području borbe protiv terorizma, kao što je okvirna Odluka o borbi protiv terorizma od 13.06.2002. godine.

Borba protiv finansiranja terorizma implicira uključivanje čitave grupe međunarodnih organizacija pod rukovodstvom UN-a. Zbog toga je Konvencija UN-a o suzbijanju finansiranja terorizma posebno relevantna, jer utvrđuje režim u borbi protiv finansiranja terorizma ova konvencija definiše tri obaveze država potpisnica:

- uvođenje krivičnog djela finansiranja terorizma u krivično zakonodavstvo,
- intenziviranje saradnje sa drugim državama potpisnicama uz obezbjeđivanje pravne pomoći, i
- definisanje specifičnih zahtjeva za finansijske institucije koje će se baviti detekcijom i izvještavanjem u vezi sa finansiranjem terorističkih akata.

Devet posebnih preporuka koje je usvojila Operativna grupa za pranje novca (FATF) čine veoma važnim međunarodne standarde prevencije i borbe protiv finansiranja terorizma. Zakonodavstva koja imaju sveobuhvatan sistem protiv pranja novca (AML) imaju uveliko olakšan zadatak u postupku implementacije. Iako pranje novca i finansiranje terorizma predstavljaju dva različita krivična djela, sveobuhvatan AML-mehanizam predstavlja ključni elemenat u borbi protiv ove vrste kriminala.

Međutim, u okviru cjelokupne borbe protiv međunarodnog terorizma, potrebno je pristupiti ostalim međunarodnim konvencijama koje uređuju ovo područje, a za koje

su se i države članice EU, prema Zajedničkom mišljenju Savjeta Evrope o borbi protiv terorizma 2001/930, obavezale da će postati strane potpisnice. To je, na primjer, UN-ova Konvencija o suzbijanju terorističkih bombaških napada iz 1997. godine.

U borbi protiv finansiranja terorizma, važna je pomoć drugih relevantnih institucija, poput UNDOK-a, OEBS-a, FATF-a, EAPC/IP-a i Interpola. Razmjena informacija, podjela rada i saradnje između relevantnih institucionalnih organizacija bi mogle ovu borbu učiniti efikasnijom. Osim saradnje na globalnim osnovama, jednako su važna i nastojanja za intenziviranje regionalne i bilateralne saradnje.

Radi postizanja ovih ciljeva, posebno je važna obuka policijskih eksperata, sudija i tužilaca u implementaciji zakonodavstva, raspoložive tehnologije i infrastrukture. Nedostatak resursa, posebno eksperata za pružanje tehničke pomoći, zahtijeva efikasnu koordinaciju među svim zainteresovanim subjektima.

Finansiranje terorizma je transnacionalni fenomen, iz čega proističe potreba za pojačanom saradnjom na nacionalnom i međunarodnom nivou. Upravo ti razlozi su bili opredjeljujući da se izvrše izmjene i dopune Zakona o sprječavanju pranja novca.

- **Pranje novca**

U cilju, što efikasnije implementacije ovog zakona, Vlada Republike Crne Gore je Uredbom o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Službeni list RCG", br.67/03), koja je stupila na snagu 23.12.2003. godine, formirala Upravu za sprječavanje pranja novca. U februaru mjesecu 2004. godine, imenovan je direktor ove uprave. Uprava je dobila adekvatan poslovni prostor, neophodnu informatičku i telekomunikacionu opremu, a usvojen je i osnovni akt o organizaciji i sistematizaciji, čime su stvorene pretpostavke za prijem službenika i početak rada. Takođe je, donesen Pravilnik o načinu dostavljanja podataka o transakcijama čija vrijednost prelazi 15.000,00 € i sumnjivim transakcijama Upravi za sprječavanje pranja novca. Pravilnik o načinu rada ovlašćenog lica, načinu sprovođenja unutrašnje kontrole, čuvanju i zaštiti podataka, načinu vođenja evidencija i osposobljavanju zaposlenih Program protiv pranja novca, Lista indikatora sumnjivih transakcija, tajnosti podataka i vođenju evidencije i kompletirana Lista ovlašćenih lica kod organizacija - obveznika. Potpisani su Sporazumi o saradnji sa stranim finansijskim obavještajnim službama Bosne i Hercegovine, Albanije, Hrvatske, Makedonije, Slovenije, UMNİK - policijom i Republikom Srbijom, drugom državom članicom. Uprava za sprečavanje pranja novca na nacionalnom nivou potpisala je: Sporazum o saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Sporazum o saradnji sa Upravom carina i

Sporazum o saradnji sa Poreskom upravom.

Donošenjem Zakonika o sprječavanju pranja novca, Krivičnog zakonika koji je u članu 268 st. 1-6, propisao krivično djelo pranja novca i donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju pranja novca (»Službeni list RCG«, br. 17/2005), kojim je pored ostalog izmijenjen i naziv zakona, koji sada glasi Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, stvoren je pravni osnov za borbu protiv ovog vida kriminala i krivično-pravni osnov za progon osumnjičenih lica. Međutim, jednogodišnja primjena Krivičnog zakonika u ovom dijelu pokazala je izvjesne manjkavosti člana 268, posebno u postupku dokazivanja postojanja ovog krivičnog djela. Zbog toga je kod Ministarstva pravde Republike Crne Gore iniciran postupak njene izmjene.

U toku je izrada podzakonskih akta za implementaciju Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, koji je stupio na snagu 26.03.2005. godine. Ovim podzakonskim aktima će se implementirati nove odredbe zakona koje se odnose na sprječavanje finansiranja terorizma, kao i praćenje nove grupe obveznika: neprofitnih, nevladinih i humanitarnih organizacija.

Na planu poboljšanja organizacionih i tehničkih uslova za rad, završena je prva faza Softvera za prijem, obradu i čuvanje podataka od obveznika. Očekuje se donacija i za drugu fazu ovog projekta, odnosno dalje usavršavanje i automatizaciju sistema.

U cilju edukacije zaposlenih u upravi i državnim organima sa kojima se saraduje na planu implementacije zakona, veći broj službenika Uprave za sprječavanje pranja novca učestvovao je na seminaru o sprječavanju pranja novca za zaposlene u tužilaštvu, policiji, sudovima i FOS-u, koji je organizovan u okviru programa TAIEX.

Na planu unutrašnje saradnje, postignut je sporazum sa osnovnim sudovima za dostavljanje podatka o ovjeri kupoprodajnih ugovora za promet nekretnina, u cilju potpunijeg praćenja ove oblasti. Takođe se odvija koordinirana aktivnost Uprave za sprječavanje pranja novca, MUP-a, Tužilaštva i Poreske uprave, na planu kompletne obrade prometa nekretnina, oblasti koja se posebno potencira 12. Preporukom FATF-a (Međunarodne organizacije za kontrolu i sprječavanje pranja novca).

Uprava za sprječavanje pranja novca, na plenarnoj sjednici Egmont grupe održane u Vašingtonu 29. juna 2005. godine, primljena je u Egmont grupu (Međunarodna asocijacija finansijskih obavještajnih službi).

Pranje novca, kao djelo sa elementima organizovanog kriminala je sankcionisano kao krivično djelo, članom 268 Krivičnog zakonika.

6.2 Efikasno sprovođenje zakona i mjere vezane za posebne kontrolne institucije

Državna revizorska institucija

Državna revizorska institucija je osnovana “Zakonom o državnoj revizorskoj instituciji” (“Službeni list RCG”, br. 28/04). Članove senata Državne revizorske institucije je imenovala Skupština Republike Crne Gore. U toku je obuka kadrova za rad u Državnoj revizorskoj instituciji.

U toku 2005. godine, glavna aktivnost Državne revizorske institucije biće, između ostalog, revizija završnog računa Budžeta RCG za 2004. godinu.

Savjet za privatizaciju

Savjet za privatizaciju je tijelo koje je nadležno za vođenje procesa privatizacije u Crnoj Gori u skladu sa Zakonom o privatizaciji.

Na početku svake godine, Savjet za privatizaciju predlaže, a Vlada usvaja Plan godišnje privatizacije kao dokument, u skladu sa kojim se odvijaju procesi privatizacije. Savjet, kroz komisije za pojedine oblike privatizacije, sprovodi plan privatizacije poštujući načela legaliteta i transparentnosti. U dosadašnjim procesima privatizacije, privatizovan je veliki dio društvene imovine, a u toku je privatizacija KAP-a, nakon čega će oko 75% imovine u Crnoj Gori biti privatno vlasništvo.

U procesu privatizacije velikih sistema, Savjet za privatizaciju i Vlada Crne Gore, u skladu sa zakonom o privatizaciji, koriste usluge savjetnika, renomiranih svjetskih konsultantskih kuća. U radu Savjeta za privatizaciju učestvuju i predstavnici Saveza samostalnih sindikata Crne Gore što obezbjeđuje, između ostalog, da se informacije o procesu privatizacije na pravi način saopšte i radnicima preduzeća koja se privatizuju.

Savjet za privatizaciju je izvršio sve odluke nadležnih sudskih organa u sporovima koji su bili vođeni povodom procesa privatizacije, poštujući tako načelo legalnosti i pravne zaštićenosti svih učesnika u procesu privatizacije privrede. O svom radu Savjet za privatizaciju podnosi Vladi Crne Gore godišnje i periodične izvještaje.

Uprava za sprječavanje pranja novca

Za otkrivanje i sprječavanje navedenog krivičnog djela u nadležnosti je Uprave za sprječavanje i pranje novca.

U skladu sa **Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma**, Vlada Republike Crne Gore je osnovala **Upravu za sprječavanje pranja novca** (“Službeni list RCG”, br. 67/03), kao nezavisan i operativan istražni organ. Uprava se bavi otkrivanjem i sprječavanjem navedenog krivičnog djela.

Komisija za javne nabavke

U mnogim zemljama u tranziciji pokazalo se da su značajan izazov korupcije javni konkursi za kupovinu robe i usluga. Zbog toga je u Crnoj Gori u avgustu 2001. godine,

usvojen novi **Zakon o javnim nabavkama**, kojim su utvrđeni kriterijumi za odabir najpovoljnijih ponuđača, zaštitu prava učesnika tendera, kao i decentralizaciju nabavke. Nakon toga, kompletiran je i cjelokupan sistem pratećih podzakonskih akata u ovoj oblasti i formiran poseban organ - Komisija za javne nabavke.

Komisija za utvrđivanje sukoba interesa

Uprava za antikorupcijsku inicijativu je, u saradnji sa nevladinim organizacijama, civilnim društvom, međunarodnim organizacijama i institucijama (Savjet Evrope, OEBS, USAID, ABA/CEELI) pripremila tekst **Zakona o konfliktu interesa**, koji je Skupština Republike Crne Gore usvojila, jula 2004. godine. U skladu sa ovim zakonom, osnovana je **Komisija za utvrđivanje konflikta interesa**, a u toku je izrada podzakonske regulative, čime će se finiširati neophodni uslovi za efikasnu primjenu Zakona.

6.3 Prevenција korupcije

6.3.1 Dobro upravljanje (good governance)

Crna Gora je već donijela brojne zakone koji imaju za cilj suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala. Ipak, pri donošenju novih ili promjeni važećeg zakonodavstva treba imati u vidu potrebu da se obezbijede mehanizmi suzbijanja korupcije, posebno u onim područjima gdje postoji visok rizik za njeno nastajanje.

S tim u vezi, rješenja koja regulišu pitanja konflikta interesa u važećem Zakonu treba poboljšati u cilju što bolje harmonizacije sa evropskim standardima. Zabranom konflikta interesa mora se dati supstitucionalan i samostalan značaj tako da se utvrde precizna načela, pravila, institucije i sankcije za njihovo kršenje. Aktivnosti na izradi novog zakona su u toku.

Izmjene u političkom sistemu moraju smanjiti područja na kojima privatni ili grupni interesi ugrožavaju zajednički interes. Osim što treba dostupnim i transparentnim učiniti lične prihode i rashode nosilaca javnih političkih funkcija, treba urediti i legalizovati oblike lobiranja i finansiranja političkih stranaka.

Izmjene u ekonomskom sistemu moraju podsticati privatizaciju državnog vlasništva, jer centralizovano upravljanje i nejasna struktura vlasništva podstiču zloupotrebe. Zakonska rješenja, u tom i drugim područjima, podrazumijevaju sistemsko uključivanje mjera onemogućavanja korupcije.

Sistem izdavanja dozvola, troškovi i porezi, licenciranje i koncesije i svi slučajevi u kojima postoji diskreciono pravo administracije prema privredi, povećavaju rizike samovolje i zloupotrebe. Deregulacija i shvatanje, da sve što nije zabranjeno treba smatrati u privredi i preduzetništvu dozvoljenim, nije zahtjev političke filozofije ili pravno načelo, već praktična mjera. Ograničavanje tih aktivnosti, ne samo na ona područja gde su ona neophodna, obezbjediće se kroz transparentnost rada institucija

koja izdaju odobrenja i dozvole. One moraju biti odgovorne pred javnošću za svoje postupke. U tom smislu, neophodno je potpuno suzbiti izdavanje odobrenja i dozvola na osnovu diskrecionog prava, kao i izdavanje dozvola koje nijesu utvrđene zakonom.

U oblasti spoljne trgovine, definisana je privrženost Crne Gore u ispunjavanju obaveza preuzetih u odnosu na Evropsku Uniju i Svjetsku trgovinsku organizaciju, a u oblasti finansija dosljedno pridržavanje obaveza preuzetih u odnosu na članstvo u MMF.

Poboljšanje finansijske i fiskalne kontrole je takođe prioritet. Ovo se može postići većim nivoom odgovornosti svih subjekata u oblasti finansija i fiskalne politike.

Nužno je jačanje specijalizovane kontrole nad pranjem novca, uključujući saradnju sa Evropskom unijom i njenim članicama.

Praktična primjena Zakona o javnim nabavkama, koja je na snazi od 2001. godine, pokazala je više nedostataka. U tom cilju, prioritetno je zakonodavstvo i praksu u oblasti javnih nabavki, harmonizovati sa evropskim standardima kako bi se poboljšala kontrola nad primjenom zakonske regulative u ovoj oblasti.

Uobičajena mjera podsticanja odgovornosti, ostvaruje se decentralizacijom vlasti, to jest horizontalnom i vertikalnom podjelom vlasti. Negativni saldo centralizacije i ograničenja i zamiranje lokalne samouprave čine prioritetnim decentralizaciju i reformu javne uprave. Iako je tempo reforme određen finansijskim i drugim mogućnostima, opredjeljenje je svakako podsticanje decentralizacije i približavanje uprave građanima, što je u najvećoj mjeri već postignuto donošenjem Zakona o lokalnoj samoupravi i Zakona o državnoj upravi.

Strategija i opredjeljenje Vlade Republike Crne Gore je da treba proširiti nadležnost lokalne samouprave, znači ujedno da jača i potreba za mjerama protiv zloupotreba i korupcije. U tom cilju, treba pojačati lokalnu kontrolu i odgovornost, otvaranjem prema javnosti, dinamizaciju lokalne političke scene, jasnijom organizacijom lokalne vlasti, kao i jačanjem političke i disciplinske odgovornosti lokalnih službenika, kao i utvrđivanje programa borbe protiv korupcije prilagođene lokalnim uslovima.

Uspostavljanje modernog zakonskog okvira za administrativne aktivnosti i javne servise obezbjediće se instrumenti suzbijanja i sprječavanje korupcije kroz zakonske mehanizme i institucionalne mjere. Reforme podrazumjevaju menadžerski i organizacioni razvoj, precizna zakonska rješenja o međusobnom odnosu Vlade i privatnog sektora i građana.

Transparentnost će povećati kontrolu javnosti nad aktivnostima državnog aparata. U tom smislu, potrebno je uspostaviti posebne službe za informisanje u okviru vladinih agencija koje bi se bavile pritužbama građana i obavještavale ih o rezultatima. Svaka institucija bi trebala da definiše interna pravila i procedure za postupanje po pritužbama koje se zasnivaju na postojećim propisima. Transparentnost bi se postigla putem razvijanja mehanizama odgovornosti i informisanja javnosti o aktivnostima

institucija na način da se obezbijedi pristup nezavisnim medijima, profesionalnim i drugim nevladinim organizacijama, imajući u vidu njihovu aktivnost.

Prenošenje dijela nadležnosti državne administracije na privatni sektor uticalo bi na stvaranje konkurentnog tržišta čime će se osloboditi organizacioni i ljudski potencijal koji će vršiti kontrolne funkcije. Privatni sektor koji obezbjeđuje administrativne usluge dobiće ne samo ekonomski podstrek, već bi se postavio kao socijalno odgovoran sektor na tržištu javnih usluga. Sprovođenje administrativne decentralizacije ograničiće mogućnost i preduslove za korupciju i organizovani kriminal.

U budućnosti, sagledati mogućnost da se postojećim institucionalnim oblicima (policija, tužilaštvo i drugi organi) daju veća ovlašćenja u borbi protiv korupcije, što je praksa i u drugim zemljama.

Poboljšanjem metoda, načina funkcionisanja i ponašanja javne uprave za bolje pružanje administrativnih usluga javnosti, je takođe prioritetan zadatak, što se može ostvariti na sljedeći način:

- obučavanjem javnih zvaničnika na svim nivoima i formulisane jasne smjernice i kodeksa ponašanja;
- utvrđivanjem obaveze da javni zvaničnici i službenici podnose izveštaj o svojim prihodima i imovinskom stanju, uključujući članove njihovih porodica (uz uvođenje iste takve obaveze za članove parlamenta). Ministarstvo unutrašnjih poslova, Finansijska policija, Uprava za antikorupcijsku inicijativu su ovlašćeni da zahtjevaju i provjeravaju takve informacije;
- praćenjem davanja i primanja poklona zvaničnicima i službenicima kroz jačanje sistema interne kontrole;
- uvođenjem javnog registra kojim bi se osigurala transparentnost finansijskog i imovinskog stanja visokih javnih zvaničnika;
- zakonskom zabranom članstva javnih zvaničnika u rukovodeća tijela privrednih društava, kako bi se obezbjedila nezavisnost u donošenju odluka.

Povećanjem plata javnih zvaničnika u kombinaciji sa održivom kontrolom i mehanizmima procjene će povećati njihovu motivisanost i socijalni status.

Poštovanje ljudskih prava, naročito prava na informaciju, privatnost i slobodu izražavanja, bitno je za sprječavanje korupcije. Povećanje uspješnosti pravosudnog sistema preduslov je zaštite ljudskih i drugih prava i pretpostavka suzbijanja korupcije. Zbog toga je neophodno što prije donijeti Zakon o zaštiti podataka o ličnosti i Zakon o slobodnom pristupu informacijama.

6.3.2 Pravosuđe

Kontrola sudske vlasti

Sudovi su samostalni i nezavisni, a sudija svoju funkciju vrši na osnovu Ustava i zakona.

Zakonom o sudovima ("Službeni list RCG", br. 5/2002), propisano je da Sudski savjet utvrđuje predlog za razrješenje sudija i sprovodi postupak utvrđivanja odgovornosti sudija za nesavjestan rad i povredu ugleda sudijske funkcije.

Sudski savjet ima predsjednika i 10 članova kojeg čine: Predsjednik Vrhovnog suda koji je po položaju predsjednik Sudskog savjeta, a Skupština imenuje ostale članove i to: šest iz reda sudija, dva iz reda profesora Pravnog fakulteta i dva iz reda uglednih pravnih stručnjaka, što znači da u Sudskom savjetu nema predstavnika zakonodavne i izvršne vlasti.

U slučaju neurednog vršenja i povrede sudijske funkcije, sudija odgovara disciplinski i može mu biti izrečena disciplinska mjera, opomena ili umanjenje plate do 20%, u trajanju do šest mjeseci. Predlog za utvrđivanje odgovornosti sudije, Sudskom savjetu, mogu podnijeti: predsjednik suda, predsjednik neposredno višeg suda i predsjednik Vrhovnog suda. Postupak vodi disciplinsko vijeće Sudskog savjeta, u čiji sastav ulaze samo sudije.

Ministarstvo pravde vrši nadzor nad vršenjem poslova uprave u sudu pri čemu ne može preduzimati radnje kojima se utiče na odlučivanje suda u sudskim predmetima. Ministarstvo pravde preko ovlašćenog službenika vrši nadzor u odnosu na: organizovanje rada u sudovima u skladu sa sudskim poslovníkom; postupanje po predstavkama i pritužbama; rad administrativnog ureda u dijelu koji se odnosi na sudsku upravu; rad pisarnice i arhive; naplatu novčanih kazni, troškova krivičnog postupka i oduzete imovinske koristi; postupanje po depozitima; vođenje poslovnih knjiga za novčano i materijalno poslovanje sa strankama i vođenje odgovarajućih evidencija.

Izbor i razrješenje

Sudije, sudije porotnike i predsjednike suda, imenuje i razrješava Skupština Republike Crne Gore. Predlog za izbor, razrješenje i prestanak funkcije sudije i sudija porotnika utvrđuje Sudski savjet, kao posebno stručno tijelo. Postupak izbora sudija i predsjednika suda vrši se javnim oglašavanjem.

Sudiji prestaje funkcija ako to sam zatraži, kad ispuni uslove za ostvarivanje prava na starosnu penziju i ako je osuđen na bezuslovnu kaznu zatovora. Sudija se razrješava ako je osuđen za djelo koje ga čini nedostojnim za vršenje sudijske funkcije ili ako nestručno i nesavjesno obavlja sudijsku funkciju ili ako trajno izgubi sposobnost za vršenje sudijske funkcije (član 103 Ustava RCG).

Inicijativa za razrješenje sudije dostavlja se Sudskom savjetu koji o tome odlučuje u roku od 30 dana. Novim zakonskim rješenjima (Zakonom o sudovima), obezbjeđeni su pravni instrumenti za odgovorno i kompetentno vršenje sudijske funkcije.

U narednom periodu, neophodno je preduzeti mjere da se nedostatak iskustava i vještina koje su često razlog negativnim rezultatima u funkcionisanju sistema sudstva, nadomjestite specijalnim programima za promovisanje određene vrste profesionalnog i ličnog ponašanja za sudije u skladu sa društvenim značajem njihove profesije.

Centar za obuku sudija, shodno zakonskim izmjenama, treba da nastavi sa kontinuiranom obukom sudija, s tim što u program obuke i dalje treba staviti akcenat na oblast korupcije i organizovani kriminal.

Etički kodeks

Izraditi i primjenjivati Etički kodeks sudija.

Posebne mjere unutrašnje kontrole u cilju sprječavanja korupcije u sudstvu

Nedostatak iskustva u procesu tranzicije i trogodišnje sankcije neminovno su uticale na stabilnost institucija. U tom smislu, neophodno je utvrditi konkretne ciljeve: uslove za veću otvorenost i transparentnost i bržu primjenu pravde; stvoriti mehanizme interne kontrole za sprječavanje zloupotrebe; i uspostaviti sistem kojim će se poboljšati stručnost onih koji rade u sudovima.

Potrebno je razviti i primjeniti savremene kompjuterske sisteme koji će omogućiti efikasnost i pouzdanost prilikom procesuiranja slučajeva, kao i obezbijediti da građani imaju brz i lak pristup informacijama koje su u njihovom interesu (pravosudni informacioni sistem).

Pri svemu ovom, neophodno je razmotriti praktična sredstva, odnosno stvoriti mehanizam za sprječavanje korupcije u svim oblastima, pa i u odnosu na sudove.

Prvenstveno treba sagledati mogućnost poboljšanja materijalnog položaja sudija.

Potrebno je utvrditi registar godišnjeg prihoda i imovine zaposlenih u sudstvu; sagledati mogućnost obrazovanja posebne komisije s privremenim mandatom koja bi istraživala prijavljene slučajeve korupcije. Komisiju bi trebalo da imenuje Vrhovni sud, s tim da komisija u radu bude nezavisna. Takođe, treba poboljšati internu kontrolu u sistemu sudstva kroz otvorene rasprave o ponašanju pojedinih sudija i inovirati procedure odabira kadrova na koji način bi se omogućilo suzbijanje eventualnih pojava korupcije, kao i profesionalnije obavljanje sudijske funkcije.

6.3.3 Tužilaštvo

Državni tužilac je u vršenju svoje funkcije samostalan i nezavistan. Rad Državnog tužioca je javan. Državni tužilac podnosi Skupštini RCG izvještaj o svom radu, a na zahtjev Skupštine dužan je da podnese i poseban izvještaj o stanju kriminaliteta.

Imenovanje i razriješenje

Vrhovnog, Višeg i Osnovnog državnog tužioca, kao i njihove zamjenike imenuje i razrješava, Skupština Republike Crne Gore. Ovo svakako znači i veći stepen samostalnosti i nezavisnosti državnog tužioca u odnosu na izvršnu vlast. Zbog toga predlog za imenovanje, razrješnje i prestanak funkcije Vrhovnog, višeg i osnovnog državnog tužioca i njihovih zamjenika, utvrđuje Tužilački savjet, kao posebno stručno tijelo. Posebno je značajno, da se postupak utvrđivanja predloga za imenovanje vrši na osnovu javnog oglašavanja.

Zakonom o Državnom tužiocu utvrđene su funkcije Tužilačkog savjeta, kao instituta koji značajno utiče na organizaciju, rad i djelovanje Državnog tužioca, sa značajnim mandatom i kapacitetom ovlašćenja i obaveza, posebno u odnosu na kadrovski potencijal i personalni sastav Državnog tužioca kao institucije, njihovu odgovornost, stručno usavršavanje, obuku i edukaciju i obezbjeđenje posebnih finansijskih sredstava za rad Državnog tužioca. Tužilački savjet ima predsjednika i deset članova. Članovi Tužilačkog savjeta imenuju se: šest iz reda državnih tužilaca i zamjenika, jedan iz reda profesora Pravnog fakulteta u Podgorici, jedan iz reda advokata, jedan iz reda istaknutih pravnika u Crnoj Gori, na predlog Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i jedan predstavnik Ministarstva pravde. Vrhovni državni tužilac je po položaju Predsjednik Tužilačkog savjeta, što je prirodno, s obzirom na njegovu odgovornost za vršenje poslova iz nadležnosti Državnog tužioca i obavezu da preduzme mjere i radnje za njihovo efikasno obavljanje. Očekivati je, imajući u vidu relevantnost subjekata čiji predstavnici čine Tužilački savjet da će se obezbjeđiti ostvarivanje nadležnosti u punom kapacitetu.

Disciplinsku odgovornost državnog tužioca ili zamjenika utvrđuje i postupak vodi Tužilački savjet koji može izreći disciplinske mjere opomenu i umanjenje zarade do 20, u trajanju do 6 mjeseci. Osnov disciplinske odgovornosti je neuredno vršenje tužilačke funkcije, a postoji kada državni tužilac ili zamjenik bez opravdanog razloga: ne uzima predmete u rad redom kojim su primljeni; neopravdano odbije vršenje poslova i zadataka koji su mu povjereni; propušta ili kasni na zakazane rasprave ili pretrese u predmetima koji su mu dodijeljeni u rad; u drugim slučajevima kada je ovim zakonom predviđeno da određene radnje ili propuštanje predstavljaju neuredno vršenje poslova.

Državnom tužiocu ili zamjeniku prestaje funkcija istekom mandata, ostavkom, ispunjenjem uslova za starosnu penziju, prestankom državljanstva, članstvom u organu političke stranke, vršenjem poslaničke i druge javne funkcije ili profesionalne djelatnosti nespojive sa tužilačkom funkcijom i ukoliko je osuđen na безусловnu kaznu zatvora.

Državni tužilac ili zamjenik biće razriješen dužnosti ako: je osuđen za krivično djelo koje ga čini nedostojnim za vršenje tužilačke funkcije; nestručno i nesavjesno vrši tužilačku funkciju; ako trajno izgubi sposobnost za vršenje funkcije; ako ne ostvaruje zadovoljavajuće rezultate u rukovođenju poslovima kojima se ostvaruje funkcija

državnog tužioca i ako ne pokrene postupak za razrješenje ili disciplinsku odgovornost državnog tužioca ili zamjenika kada je za to ovlašćen, a zna ili je morao znati za postojanje razloga za razrješenje.

Etički kodeks

Izraditi i primjenjivati Etički kodeks tužilaca.

Posebne mjere u cilju sprječavanja korupcije u tužilaštvu

Posebne mjere u cilju sprječavanja korupcije u tužilaštvu, identične su mjerama koje treba preduzeti u sudovima.

6.3.4. Policija i drugi organi otkrivanja

Nadzor

Radi obezbjeđenja zakonitosti, poštovanja etičkih i drugih humanističkih principa i pravila, kontrola je nezamjenljiv instrument. Zakonom o policiji, propisana su određena rješenja u vezi sa unutrašnjom, kao i spoljnom kontrolom - na državnom nivou. Saglasno preporukama OEBS-a (decembar 2002. godine), predviđena su kao standardi tri oblika kontrole, i to: parlamentarna, građanska i unutrašnja kontrola.

Zakonom se utvrđuje razvijena struktura odgovornosti policije različitim, nezavisnim vlastima demokratske države, odnosno zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti.

Spoljnu kontrolu nad zakonitošću rada policije vrši Skupština Republike Crne Gore, preko nadležnog tijela, čiju nadležnost i organizaciju rada utvrđuje aktom Skupština. Ovaj vid spoljne kontrole uređen je na način primjeren evropskim standardima.

Ovim zakonom se, pored spoljne kontrole, konstituiše i građanska kontrola, kroz Savjet za građansku kontrolu rada policije. Nadležnost navedenog savjeta je ocjenjivanje primjene policijskih ovlašćenja, radi zaštite ljudskih prava i sloboda. Skupština Republike Crne Gore potvrđuje imenovanje članova Savjeta i konstituiše ga. Savjetu se mogu obraćati građani i policijski službenici, što će doprinijeti uspostavljanju većeg stepena saradnje i povjerenja između javnosti i policije.

- **Etički kodeks**

Saćinjen je Kodeks policijske etike. Prioritet je intenziviranje aktivnosti za njegovo donošenje, jer će se time doprinijeti ne samo zakonitom radu policijskih službenika već i podizanju stepena odgovornosti.

Policija treba da počiva na jasnim demokratskim principima, da podržava vladavinu zakona i da bude odgovorna javnosti kojoj služi. U tom cilju, Zakonom o policiji, propisuje se da policija ima kodeks policijske etike. Kodeks predstavlja skup etičkih

načela o postupanju policijskih službenika i temelji se na normama međunarodnog i unutrašnjeg prava i primjenjuje u svim bezbjednosnim prilikama. Time se, po prvi put nakon 1907. godine, utvrđuje skup etičkih načela crnogorske policije.

- **Posebne mjere unutrašnje kontrole u cilju sprječavanja korupcije u policiji i organima otkrivanja (zataškavanje predmeta, itd.)**

Da bi se mogao nadgledati rad policajca kao pojedinca, neophodno je da postoji unutrašnja kontrola rada koju vrši posebna organizaciona jedinica policije sa zadatkom da sprovodi istrage po prijavama za učinjena krivična djela, korupciju i nezakonito ponašanje policije, kao i da osmisli strategiju i taktiku čiji je cilj sprječavanje i suzbijanje korupcije. Novim Zakonom o policiji, u funkciji je obezbijedivanja moralnog ponašanja unutar policije koje će garantovati čestitost ovoga organa.

6.3.5 Uprava za antikorupcijsku inicijativu

Crna Gora je, kao što je već rečeno, prihvatila Sporazum i Akcioni plan Antikorupcijske inicijative Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu. Shodno obavezama preuzetim ovim međunarodnim dokumentima, Vlada Republike Crne Gore, decembra 2001. godine, osnovala je poseban državni organ, Agenciju za antikorupcijsku inicijativu, kao organ uprave (»Službeni list RCG«, 02/01).

U skladu sa Strategijom upravne reforme Crne Gore 2002 - 2009, koju je Vlada RCG usvojila u martu 2003. godine, donijeti su novi zakonski propisi i podzakonski akti, među kojima i Uredba o organizaciji i načinu rada državne uprave (»Službeni list RCG«, br. 54/04).

Shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada državne uprave, osnovana je Uprava za antikorupcijsku inicijativu koja vrši poslove uprave koji se odnose na:

- propagandno-preventivno djelovanje u cilju suzbijanja korupcije;
- predlaganje Vladi zaključivanja i primjene evropskih i drugih međunarodnih standarda i instrumenata iz oblasti antikorupcijske inicijative;
- unapređenje transparentnosti poslovnih operacija;
- vršenje drugih poslova koji proizilaze iz članstva u Paktu stabilnosti za Jugoistočnu Evropu i u drugim međunarodnim organizacijama i institucijama;
- druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

Nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada Uprave vrši Ministarstvo finansija.

Nakon prijema u Savjet Evrope, aprila 2003. godine, i sticanja punopravnog članstva u GRECO-u (Grupa zemalja SE za borbu protiv korupcije), Uprava aktivno učestvuje u radu ovog tijela i preuzima aktivnosti u cilju implementacije preporuka SE za efikasnu prevenciju i borbu protiv korupcije.

U skladu sa nadležnostima utvrđenim Uredbom o osnivanju, Uprava će, kao i do sada, nastaviti sa obavljanjem aktivnosti koje proizilaze iz članstva Crne Gore u Antikorupcijskoj inicijativi Pakta Stabilnosti (SPAI), Savjetu Evrope i drugim međunarodnim i regionalnim organizacijama i institucijama iz ove oblasti.

6.3.6 Javne finansije

Javne nabavke (zakon i tijelo za nadzor)

Sve javne nabavke u Crnoj Gori se sprovode u skladu sa **Zakonom o javnim nabavkama** (Službeni list RCG, br. 40/2001). Nakon usvajanja zakona sprovedena je obuka vladinih službenika za njegovo sprovođenje. Nakon obuke, službenici su stekli zvanje “**Službenik za javne nabavke**” i ovlašćeni su da sprovode zakon.

Centralno tijelo za sprovođenje zakona je “**Komisija za javne nabavke**” čije je članove imenovala Skupština Republike Crne Gore. Komisija je dužna da Skupštini i Vladi podnosi periodične izvještaje o javnim nabavkama.

Na osnovu dosadašnje prakse u sprovođenju Zakona odlučeno je da se pristupi njegovim izmjenama i dopunama. Sa tim zadatkom je imenovana komisija koja radi na izradi predloga za izmjene i dopune, a njihovo usvajanje se očekuje najkasnije u prvom kvartalu 2005.

Izmjenama i dopunama je pristupljeno imajući u vidu stavove privrednika, koji su ocijenili da je Zakon podigao stepen transparentnosti, ali i da je sprovođenje procedura koje su njime definisane skupo, da traži puno vremena i da je zbog toga smanjen obim nabavki, a samim tim i obim investicija.

Javni fondovi (penzioni i drugi)

Finansiranje javnih fondova (Fond PIO i Fond zdravstva) u Crnoj Gori se djelimično vrši transferima iz Budžeta Republike, a dijelom iz direktnih prihoda. Kontrolu nad radom vrši Vlada RCG, a svake godine se vrši i revizija završnih računa, od strane nezavisnih revizorskih institucija.

U politici finansiranja Javnih fondova su u toku reforme koje treba da u srednjem roku dovedu do ekonomske samoizdrživosti fondova uz onaj nivo transfera koji je uobičajen za ekonomski razvijene zemlje.

Sistem trezora (transparentnost budžeta)

Skupština Republike Crne Gore je, u avgustu 2001. godine, usvojila i Zakon o budžetu kojim se, pored ostalog, osniva Državni trezor, čime je ustanovljen sveobuhvatni sistem transparentnosti i monitoringa javnih finansija.

Svi korisnici Budžeta su razvrstani u potrošačke jedinice i dostavljaju naloge za plaćanje trezoru, koji plaćanja vrši sa jedinstvenog računa.

U implementaciji sistema trezora veliku ulogu ima i sistem za automatsku obradu podataka (SAP) koji omogućava da se izvršenje prati permanentno i sa jednog mjesta.

Završni račun budžeta usvaja Skupština Republike Crne Gore, a on prije toga prolazi kroz reviziju koju su do sada obavljali nezavisni revizori iz eminentnih međunarodnih revizorskih kuća. Od usvajanja "Zakona o Centralnoj revizorskoj instituciji" ta institucija ima isključivo pravo i obavezu da vrši reviziju završnog računa budžeta Republike.

U proces donošenja budžeta republike Crne Gore, a i tokom njegovog izvršenja, stalan uvid imaju i međunarodne finansijske institucije (MMF)

Javna preduzeća (nadzor i javna finansijska kontrola)

Poslovanje javnih preduzeća se obavlja u skladu sa donešenim budžetom Republike, a kontrolu vrši Vlada Republike Crne Gore, koja imenuje rukovodeće organe u skladu sa Zakonom o privrednim društvima i ostalim pozitivnim propisima. Sva javna preduzeća podnose Vladi godišnje i periodične izvještaje o svom radu.

6.3.7. Privatni sektor

Proces privatizacije neophodno je ubrzati, i u tom cilju, u najvećoj mogućoj mjeri ostaviti prostor za korupciju. Takođe treba poboljšati procedure u cilju transparentnosti uslova pod kojima država prodaje imovinu, čime bi se pomoglo da se jasnim učine namjere i obaveze kupaca.

Transformacija državne imovine i tržišne ekonomije odvijaju se u okviru zakonom utvrđenog modela ekonomske regulacije.

U cilju liberalizacije uslova za razvoj privatnog biznisa neophodno je finalizovati institucionalni i zakonski okvir za razvoj privatnog biznisa i progresivno eliminisati sve postojeće prepreke slobodnom preduzetništvu. Da bi se ovo postiglo neophodno je smanjiti stepen vladinih intervencija do razumnih granica i kompletirati proces ekonomskih reformi tokom tranzicije ka tržišnoj ekonomiji.

Prioriteti su:

- Izgradnja tržišne infrastrukture sa naglaskom na razvoj organizovanog tržišta;
- Postepena tranzicija iz ekonomske aktivnosti koja zahtjeva odobrenja i dozvole u sistem registracije;
- Liberalizacija spoljne trgovine i režima inostranih valuta;
- Ograničavanje prakse kontrolisanja cijena i davanja vladinih subvencija, taksi i kreditnih stimulansa;

- Delegiranje kontrolnih funkcija profesionalnim i poslovnim udruženjima na osnovu kodeksa ponašanja;
- Izmjene zakonskih rješenja u oblasti poslovnih aktivnosti radi stimulisanja ekonomskog razvoja.

Ograničavanje korupcije u finansijskim i poslovnim odnosima u okviru privatnog sektora je takođe važan zadatak. Korupcija se ne javlja samo u oblastima u kojima se prepliću državni i privatni interesi i globalna praksa, već je ona najkarakterističnija u odnosima između privatnih kompanija. Privatne korporacije koje nemaju većinskog vlasnika su naročito rizična kategorija.

Zbog toga je neophodno spriječiti loše finansijske i poslovne odnose pod uticajem korupcionaške prakse i ponašanja. **Prioriteti su:**

- Ograničavanje korupcije u privatnom sektoru kroz konzistentne ekonomske reforme koje će olakšati slobodnu konkurenciju i privatno preduzetništvo
- Uspostavljanje efektivnog zakonskog okvira za razvoj biznisa.
- Revizija poreskih zakona kojim bi se pojam finansijskog statusa uskladio sa zakonodavstvom Evropske unije.

6.4. Učešće javnosti, civilnog društva i medija

6.4.1. Edukacija javnosti

Ključni cilj u promjeni javnog shvatanja korupcije je razvijanje impulsa za pozitivne promjene u svijesti građana i otporu prema organizovanom kriminalu i korupciji. Snažni otpor javnosti prema korupciji implicira postojanje svijesti o ovom fenomenu, njegovoj suštini i načinu na koji funkcioniše, kao i o posljedicama na pojedinca i društvo, kao cjelinu. Netolerantnost prema pojavi korupcije je rezultat sve snažnijih zahtjeva javnosti za poštovanje načela transparentnosti i odgovornosti administracije, kao i izgradnju novih moralnih standarda u javnom društvu.

Činjenica je da građani Crne Gore nerijetko pokazuju da nemaju svijest o svojim pravima i obavezama u interakciji sa državom i opštinskim administracijama. Jedan broj servisa, koji su po zakonu besplatni i na koje građani imaju prava, u suštini se plaćaju ne samo zbog korumpiranih službenika, već i zato što klijenti ne raspolažu sa dovoljno informacija. Nije potrebna samo opšta svijest, već i konkretna informacija o uslovima pod kojima se pružaju određene usluge korisnicima.

Kampanja za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, mora se organizovati na nacionalnom nivou putem sredstava masovne komunikacije i dugoročno. Javna antikorupcijska kampanja je alat za edukaciju i mobilisanje javnosti radi ispunjenja njene uloge, pri čemu je istraživačko novinarstvo sredstvo temeljnijeg javnog ispitivanja.

Javnu svijest dakle, treba razvijati sistemskim kampanjama, upućivati na štetu koju od korupcije imaju svi i nametnuti jaku etičku kritiku takve prakse, kao i svaku, makar i verbalnu relativizaciju korupcije.

Javnost ne treba da bude samo primalac antikorupcijskih poruka. Preko medija i u školama treba organizovati obuku kako koristiti zakonsku regulativu o javnom informisanju. Na osnovu indikacija iz regiona, javno informisanje treba koristiti za pregled dokumenata, budžeta, javno - političkih i poslovnih planova, što je instrument za pritisak na javne institucije u cilju postizanja transparentnosti i odgovornosti.

Građani, novinari, NVO i ostali pripadnici civilnog sektora će imati koristi od ove obuke. Aktivan pristup edukaciji javnosti, doprinijeće većoj političkoj odgovornosti i brzini reagovanja javnih institucija na potrebe javnosti. Takav pristup omogućiće da javnost i civilno društvo imaju aktivniju ulogu u strategiji borbe protiv korupcije.

6.4.2. NVO sektor

Strategija i akcioni plan borbe protiv korupcije polaze od većeg stepena uključenosti javnog i civilnog društva. Nadležna ministarstva i organi, posebno Uprava za antikorupcijsku inicijativu i Uprava za sprječavanje pranja novca, imaju nezamjenjivu ulogu u implementaciji antikorupcijskog akcionog plana. No, od neprocjenjive je važnosti da se u utvrđivanju politike prvenstveno: pitanja decentralizacije, vođenje javnih kampanja i obrazovanja, istraživanje i analiza korupcije u različitim sektorima, uključe NVO, nezavisni eksperti i predstavnici privatnog sektora u cilju stvaranja integrisane antikorupcijske institucionalne strukture.

Postojeća zakonska rješenja u velikoj mjeri uvažavaju takve zahtjeve, ali to ne važi u praksi. Potrebno je razraditi pravila otvorenosti i dostupnosti podataka od javnog interesa, pripremiti zakonske izmjene o javnom saopštavanju i zaštiti privatnosti i unaprijediti praksu preglednosti svih podataka.

Civilno društvo još uvijek nije u poziciji da vrši adekvatnu kontrolu nad javnom upravom, političkim institucijama i sudstvom. Dosadašnja aktivnost NVO sektora uglavnom nije bila u funkciji stvarne kritičke kontrole u cilju sprječavanja zloupotreba. Zbog toga je neophodno, razviti mehanizam permanentne i efektivne kontrole nad vladinim strukturama koje bi se bazirale na jasno definisanim zakonskim propisima za dijalog i interakciju između civilnog društva i javne administracije što je preduslov za zaštitu demokratskih prava građana i njihovog prava na pristup informacijama. Pored toga, civilna kontrola bi doprinijela da građani budu u istoj ravni sa vlašću u njihovoj zajedničkoj saradnji.

Razvoj, implementacija i adekvatna institucionalizacija sistema javne kontrole nad korupcijom je ključni preduslov za efektivan uticaj na administraciju, političke organizacije i sudstvo.

Takav sistem podrazumijeva:

- intenziviranje procesa učešća građana u javnim raspravama o zakonskim projektima i obezbjeđivanje podataka i analiza donosiocima odluka u vezi sa rizikom pojave korupcije;
- mobilisanje resursa civilnog društva u identifikaciji, monitoringu i kontroli korupcionaške prakse i činilaca koji su preduslov za njihov nastanak;
- monitoring i procjena efekata antikorupcijskih političkih odluka;
- promovisanje veće transparentnosti i stimulisanje aktivnije primjene građanskih prava i uključenje civilnog društva u kontrolu aktivnosti javne uprave;
- uspostavljanje civilnog predstavljanja u državnim institucijama (predstavnicima NVO treba garantovati slobodan pristup državnim institucijama, osim kada su u pitanju razlozi nacionalne bezbjednosti);
- povećati mogućnost NVO da vrše civilnu kontrolu nad aktivnošću javne uprave, kroz adekvatnu obuku i edukaciju.
- elaborirati i publikovati rezultate istraživanja javnog mnjenja o korupciji;
- intenzivirati saradnju između NVO s ciljem da se suzbije korupcija i u uspostaviti odnose saradnje između civilnog društva i državnih institucija.

6.4.3. Mediji

Korupcija se ne može pobijediti, bez adekvatne podrške javnosti. Medijski tretman slučajeva korupcije je snažan i nazaobilazan faktor za rasprostranjeno suzbijanje ove pojave. Pored nevladinog sektora i civilnog društva i mediji imaju ključnu ulogu u boljem sagledavanju i poimanju korupcije, kao negativnog društvenog fenomena.

Mediji moraju obezbijediti realizaciju slobodnog i objektivnog protoka informacija, s obzirom da se bave korupcijom, kao višeslojnom i senzibilnom tematikom, neophodno je da je tretiraju na potupno nepristrasan način, primjenom objektivnih principa istraživačkog novinarstva.

Masovni mediji su najbitniji instrument za artikulisanje javnog interesa. Još uvijek ne postoji organizovan napor medija i institucija civilnog društva za suzbijanje raširene korupcije i kriminala, pa je imperativ koordinacija antikorupcijskih aktivnosti, profesionalnih organizacija i asocijacija, novinara i NVO.

Uspostavljanje transparentnosti u medijima i novinarstvu, objašnjavanjem metoda i pojava oblika korupcije i organizovanog kriminala, mogu dati značajan doprinos. Usvajanje antikorupcijskih pravila u novinarskoj profesiji i publikovanje tih pravila ovi potezi takođe mogu da stvore neophodne preduslove za efektivnije učešće nezavisnih medija u antikorupcijskoj kampanji. Poboljšana saradnja i koordinacija napora medija će vjerovatno rezultirati jačim pritiskom javnosti na suzbijanje korupcionaške prakse u svim sferama javnog života.

Za novinare koji su bitno doprinijeli borbi protiv korupcije u novinarskom istraživačkom radu treba utvrditi dodjelu specijalnih priznanja. S jedne strane, uspostavljanje takvog priznanja je motivisano velikim uticajem javnosti na parcijalna

novinarska istraživanja. S druge, potrebom da se motivišu i nagrade novinari koji su se prihvatili veoma rizičnog posla. Medijska pokrivenost, autoritet žirija i način nagrađivanja su od ključne važnosti da nagrada dobije visok društveni status. U žiri treba uključiti vodeće novinare i eminentne javne ličnosti, članove parlamentarnih političkih partija, kao i predstavnike biznisa.

Organizovanje kurseva za mlade novinare o problemima korupcije i borbe protiv korupcionaške prakse bilo bi dobra podrška i smjernica na osnovu kojih bi se s obzirom da tek počinju svoju profesionalnu karijeru, mogli oduprijeti pritisku korupcije.

Praćenje medija treba da obuhvati medijsku pokrivenost svih anti-korupcijskih inicijativa i aktivnosti civilnog društva uperenih na suzbijanje korupcije. Uz pomoć konkretnih tehnika, mogu se izvršiti procjene uticaja medijskog okruženja na javno mnjenje različitih socijalnih grupa.

U narednom periodu, putem utvrđivanja raznih modaliteta, treba proširiti saradnju nadležnih državnih organa sa medijima, kako bi se, zajedno sa nevladinim sektorom i civilnim društvom, unaprijedila društvena reakcija prema fenomenu korupcije, olakšalo njeno rano otkrivanje i ukazalo na njene izuzetne štetne posljedice.

6.4.4. Uloga parlamenta

Pored većeg učešća civilnog društva i drugih nedržavnih aktera, uloga Skupštine Crne Gore je ključna u postizanju cilja demokratizacije društva i veće političke odgovornosti. Skupština, demokratski izabranih i javnih predstavnika mora, takođe, biti uključena u monitoring i ocjenu preduzetih mjera i postignutih rezultata. Time će se obezbjediti da definisanje antikorupcijske politike i njeno sprovođenje budu u skladu sa demokratski utvrđenim principima, što će za rezultat imati veću političku odgovornost. Shodno tome, neophodno je obrazovati posebno radno tijelo Skupštine koje bi tijesno saradivalo sa Agencijom za antikorupcijsku inicijativu i resornim ministarstvima u osmišljavanju i monitoringu antikorupcijskih reformi.

7. Monitoring i implementacija strategije

Potrebno je, ne samo ozbiljno shvatiti rizike i opasnosti organizovanog kriminala i korupcije, već je glavni pravac djelovanja potrebno usmjeriti prema korupciji i organizovanom kriminalu u vrhu vlasti i najodgovornijim licima. Potrebno je, uravnotežiti kaznene mjere, s aktivnostima podizanja nivoa svijesti, obrazovnim mjerama, mobilizacijom građana, NVO, političkih činilaca i svih onih koji mogu pridonijeti suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala.

Ove činjenice nameću potrebu za obrazovanjem jedinstvenog tijela koje će rukovoditi realizacijom Programa.

Rukovodeću ulogu u realizaciji Programa koji podrazumijeva vršenje zadataka:

organizacije i koordinacije, sinhronizacije aktivnosti na teritoriji cijele Republike Crne Gore, upravljanje ukupnim sredstvima obezbijeđenim za realizaciju programa, utvrđivanje prioriteta, dinamike i rokova realizacije i ocjene postignutih rezultata, imaće posebno formirani međuresorski tim (Komisija Vlade RCG). Sastav, mandat Komisije i realizaciju konkretnih zadataka utvrdiće aktom Vlada Republike Crne Gore. Nakon što Vlada Republike Crne Gore usvoji Program za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala, uslijediće:

- aktivnosti vezane za štampanje programa i njegovu distribuciju relevantnim ministarstvima, institucijama i međunarodnim organizacijama;
- javno promovisanje programa posredstvom sredstava javnog informisanja;
- formiranje komisije za monitoring i praćenje realizacije programa, i
- izrada posebnih akcionih planova od strane članova komisije za monitoring i praćenje programa.

***

Program je pisan, tako što je prilagođen zahtjevima potencijalnih međunarodnih donatora. Za to ga je moguće kandidovati na nekoj od sljedećih donatorskih konferencija, kao i međunarodnih organizacija koje imaju mandat za djelovanje u prevenciji i suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala.

Obezbjeđivanje potrebnih sredstava moguće je anticipirati u sljedećim izvorima:

- Budžet Vlade RCG;
- Međunarodne finansijske organizacije i donatori

Zbog komunikacije sa međunarodnim donatorima i finansijskim institucijama, Program borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala potrebno je prevesti na engleski jezik i pripremiti ga za Internet prezentaciju.

